

DABINA

Serie nouă, anul 3, nr. 25, aprilie 2016

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”
al Consiliului Județean Constanța



foto: Florin CĂLUGĂREANU

Cuprins

03 Editorial - Lumina reînvierii prin carte	15 Istorie nefardată a Constanței - Avatarurile unui erou comunist: Victor Dușa	24 80 de ani de la apariția - „Chemării în jurul Bisericii și Școalei”
04 Recuperarea cărților de colecție - Albumul național al Dobrogei, 1877-1878-1906	18 Tradiții creștine - Gânduri de post și bucate de sec, de la noi din Basarabia	27 Români de pretutindeni - Părintele Ion Durac, preotul românilor din Finlanda
07 Cumpăna - Arc peste timp în satul dintre ape	20 Nostalgia unui obicei abandonat: Lazarlu - la Aromânii Fărșeroți	29 Aniversări. 170 de ani de la nașterea lui Constantin Pariano - Agricultură și politică pentru Dobrogea
11 Surprizele istoriei - Mormân- tul creștin pictat cu psalmi din Necropola Romano-Bizantină a Callatisului	22 Povestea vorbelor - La Paștele cailor	32 „Mici dezvoltări” din istoria artei fotografice IV
13 Amintirile copilăriei - Toboșarul vremurilor noi	23 Prietena noastră - natura - Amintiri cu parfum de Paște, copilărie și un copac roz	37 Identitatea românească dincolo de granițe. Relații de prietenie și interculturalitate între Serbia și România

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ADJUNCT:** SILVIA ȚIGMEANU
REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN, **REDACTORI:** ADINA BOCAI, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:
dr. LAVINIA DUMITRAȘCU, dr. SORIN COLESNIUC, dr. CRISTINA LAZĂR, dr. IOAN ADAM

DIRECTOR ECONOMIC: Alina ONEL
Tehnoredactor: Gabriel VOICU
Corectură: Daniela COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex. Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța	
Bd. Tomis nr. 110	Bd. I.C. Brătianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93	Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro	E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Lumina reînvierii prin carte

■ Aurelia LĂPUȘAN

Aș fi dedicat editorialul acestei ediții din *Datina* semnificațiilor lui mai, mijind pe la colțul caselor noastre prin liliac, mărgăritare și revendicări sindicaliste.

Dar am pregătit ediția anastatică a excepționalului Album național al Dobrogei, semnat Petru Vulcan, faptă de autentică reconstrucție culturală a tezaurului bibliofil al provinciei noastre, și astfel am recitat cu infinită plăcere biografia unui arhitect de spirit românesc, aromânul Petru Vulcan. Nenumărate sunt poveștile rămase în memoriile sale, dar și în însemnările postume ale confraților de breaslă, unanim uimiți de forța, inventivitatea, dăruirea și trăinicia faptelor săpate în conștiința publică a locului de către funcționarul de la Prefectură, cititorul de apometre, modestul, conștiinciosul poet, prozator și publicist Petru Vulcan. El care a și îndrăznit să pună bazele unei prime structuri asociative de breaslă care, din păcate, nu s-a putut materializa decât târziu, după moartea lui. Venise ucigaș războiul și Dobrogea noastră fusese ocupată și jefuită, populația alungată, tipografiile rechiziționate.

Petru Vulcan a fost pe lângă toate atributele acordate generos de confracții de generație și un memorialist de forță, care ne-a lăsat multe și semnificative mărturii despre românii de odinioară. Cine nu a auzit de Badea Cârțan, țăranul din Cârțișoara, călător pe opincile lui prin Europa, să-și caute consanguinii, confundat cu strămoșii săi daci, eternizați pe Columna lui Traian din Roma.

Petru Vulcan l-a numit pe globe-trotter-ul ardelean „apostolul românismului”, și despre el povestea cum venea la el la Constanța, în fiecare an, de Paște.

„Vizitele regulate ale lui Badea Gh. Cârțan la mine, în Constanța, încep din anul 1902. În fiecare zi de Paște, începând din anul amintit, e musafirul meu. Se știe obiceiul la creștini, care în noaptea Învierii asistă la Înviere la Catedrale, în biserici, începând cu ora 11 din noapte până la 3-4 după miezul nopții. Astfel că, întorcându-se cu Paștele acasă, după ciocnirea ouălor roșii și închinarea unui pahar de vin, la o masă încărcată cu cozonaci, membrii oricărei familii se odihnesc până la orele 10-11 din zi.

Așa Badea Cârțan mă nimerea totdeauna în așternut când apărea în pragul ușii casei mele, dar el nu se supăra de asta, se așeza pe pragul lat al ușii de la intrare și aștepta acolo 2-3 ceasuri, până mă trezeam și veneam să-i întind prietenește mâna pentru „Hristos a înviat!” și să ne urăm reciproc ani mulți și fericiți. Dar el nu pierdea vremea acolo degeaba, căci copiii, trezindu-se cu noaptea în cap spre a mai trage în vânt câteva pocnituri de pistol, se împrieteniseră cu Badea al lor și, știind pentru ce venea Cârțan la noi, umplea traista lui lungă cu tot felul de cărți didactice pe care le studiaseră ei în anii ce trecuseră. După ce ne sculam noi, cei mari, îl cinsteam cu cafea cu lapte, cozonaci și ouă roșii, însă tot acolo, pe pragul lat al ușii de la intrare, nevrând el să vie sus cu nici un chip, să nu ne facă supărare. După aceea îi aduceam provizia de cărți și reviste pe care i le pregăteam în cursul anului. Toate numerele revistelor ce veneau în schimb la revista „Ovidiu” fondată de mine în Constanța, iar el le încărca în saci și le lua să le răspândească în bibliotecile fondate de el.”

Pilda care trebuie să ne readucă lângă faptele de jertfă ale acestor bărbați de adevărată simțire românească este întoarcerea spre lumina cărților, spre dăruirea lor, spre întărirea bibliotecilor uitate prin sate sau pe la românii plecați departe de casă.

Și ca să dea un frumos exemplu, Centrul Cultural Județean „Teodor Burada” a expediat către Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina un colet de carte și publicații cuprinzând toate lucrările anastatice finanțate până acum din bugetul instituției, monografii, colecția revistei „*Datina*”. Cine urmează exemplul?

Albumul național al Dobrogei, 1877-1878-1906

Lucrarea *Albumul național al Dobrogei, 1877-1878-1906*, apărută sub semnătura Petru Vulcan cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de domnie glorioasă a regelui Carol I, a rămas până astăzi de o valoare excepțională pentru cunoașterea personalităților care au marcat începuturile vieții românești în ținuturile pontice.

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” aduce prin acest gest editorial un omagiu marilor arhitecți de spirit dobrogean.

Lucrarea este cea de-a cincea din seria propusă de conducerea Centrului pentru a recupera cărțile de valoare despre Dobrogea, aflate în prezent în unic exemplar în colecțiile Bibliotecii Județene, și a le pune în folosul bibliotecilor din județ, spre o circulație lejeră a informațiilor. Rerămintim că celelalte sunt: *O călătorie în Dobrogea* de Teodor Burada, *Hora din Cartal* de Pompiliu Pârvescu, *Dobrogea, Țară de povești*, de Ion Simionescu, *Constanța pitorească* de Ioan Adam

Ediția anastatică a presupus reproducerea textelor prin procedee tipografice specifice și folosirea tehnologiei de tipar electronic, dând garanția că această ediție este identică până la detaliu cu prima formă a lucrării. Este meritul web designerului Gabriel Voicu și al personalului tipografiei Foto Story SRL Constanța.

Albumul se păstrează astăzi doar într-un singur exemplar xeroxat în colecția Bibliotecii Județene „I.N.Roman”. Realizarea lui anastatică s-a dovedit

cu atât mai necesară și extrem de dificilă.

Ediția anastatică a cărții, îngrijită și postfațată de Aurelia Lăpușan, se realizează la Editura NEXT Book de către Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”, aparținând Consiliului Județean Constanța, prin grija directorului acestei importante instituții, prof.Doina Voivozeanu, director adjunct prof. Silvia Țigmeanu, contabil șef Alina Onel.

DATE DESPRE AUTORUL LUCRĂRII

Petru Vulcan (1869-1922), a fost funcționar, publicist, poet, romancier, dramaturg, memorialist, fondator de publicații, animator al vieții culturale dobrogene.

Petru Vulcan, pe numele său adevărat Petru Ghinu, s-a născut în Macedonia, în localitatea Târnovo, în anul 1869, potrivit propriilor declarații din lucrarea „*Biografia mea. Pentru urmași și prieteni ce s'ar interesa de acel ce*

va fi dus de veci dintre noi”.¹ Rămas orfan, a venit în România, a urmat cursurile Liceului Carol I din Craiova, pe care l-a absolvit în 1893. În același an s-a înscris la Facultatea de Litere și Filozofie din București.

Acceptă un post în Administrația Județului Constanța și, începând cu anul 1897, se stabilește în orașul Constanța. Va avea cinci copii, rezultați din căsnicia cu Ana Rain. Lucrează funcționar la Prefectură, apoi șef al contabilității județene, mai târziu diurnist la Direcția Porturilor Maritime.

¹ *Analele Dobrogei*, IV, nr. 1, 1998, p. 73.

Refugiat, împreună cu familia, în Moldova, în timpul Primului Război Mondial, revine în Constanța la sfârșitul anului 1919 și funcționează la Serviciul Apelor Primăriei Constanța, până la încetarea din viață, la 4 februarie 1922.

În anul 1897, înființează Cercul literar „Ovidiu”, prin care se deschidea primul ciclu de conferințe la Constanța, susținute de Grigore Tocilescu, I.L. Caragiale, V.A. Urechia, Bogdan Petriceicu Hașdeu ș.a. Un an mai târziu, inaugurează prima bibliotecă publică din Constanța și prima revistă literară dobrogeană, apărută în 88 de numere, între anii 1898-1910, intitulată, de asemenea, *Ovidiu*, nume-simbol al latinității noastre.

În articolul program își motivează gestul: „*Întâi, e o râvnă legitimă pentru noi, românii, de a vedea înflorind în noua provincie artele și literatura alături de comerț și industrie. Al doilea, e dorința dragostei noastre către țară de a contribui, în marginile puterilor și a mijloacelor noastre, la întărirea românismului și închegarea elementelor eterogene la sufletul României. Apoi, mai e și mulțumirea sufletească de a putea contribui și noi măcar cu o părticică la înălțarea edificiului culturii naționale. Astfel lucrând ni se pare nouă a ne împlini o datorie către neam, datorie de strajă credincioasă așezată la hotarul țării dinspre mare.*”

În anul 1900 a tipărit „*Almanahul macedo-român*”, prima publicație dobrogeană dedicată în întregime macedo-românilor și așezărilor acestora din locul de baștină. Scopul acestei publicații a fost „*ca aromânii să aibă un dosar cu actele și faptele săvârșite timp de un an de străduință pe tărâmul chestiei lor naționale...*” (P. Vulcan).

În 1906 editează „*Albumul național al Dobrogei. 1866-1877-1906*”, la Tipografia regală din București.

Petru Vulcan va fi, timp de 12 ani, directorul literar al *Revistei Poporului* și va colabora la *Familia*, *Revista idealistă*, *Adevărul*, *Dimineața*, *Lumea nouă*, *Epoca*, *Dreptatea*, *Peninsula Balcanică*, *Românul de la Pind*, *Românul*, *Dobrogea Jună*, *Farul*, *Poporul*, *Lumina*, *Curierul Olteniei*, *Timpul*, *Tribuna Dobrogei*. Este unul din inițiatorii revistei naționale constănțene *România Mare*, în paginile căreia va milita, între anii 1914-1916, pentru întregirea unității naționale. De altfel, din primul moment al stabilirii la Constanța, el se va ocupa și de îndrumarea activității locale a *Ligii Culturale*, al cărei secretar va fi o perioadă.

Inițiază în luna mai 1916 statutul și structura primei asociații a ziariștilor constănțeni. Din păcate, visul lui se materializează la câteva la câteva luni după plecarea lui în eternitate, în noiembrie 1922.



Un articol evocator, publicat cu mult mai târziu, după moartea publicistului, îi schițează viața și munca dedicate Dobrogei. Reproducem integral textul din publicația „Farul”:

PETRU VULCAN

Duminica ce trecu, pe o vreme posomorâtă și tristă de iarnă târzie, mi-am îndreptat pașii spre cetatea morților unde într'un mormânt trist și banal, sub o cruce pe care a săpat-o rece inscripție, odihnește în pacea veșniciei un prieten de care mă unea o amiciție lunată, dacă mă pot astfel exprima, ce ne-a fost drag unei generații ce azi am pornit pe panta scoborâtoare a vieții, Petru Vulcan.

În tăcere și reculegere am depus la căpătâiul dinspre soare-răsare al melancolicului mormânt, trei flori. Flori simbolice. Sinteza unei vieți - viața lui - trăită puțin dar intens. Una roșie aprins ca și temperamentul său tumultuos, ca iubirea lui clocotitoare de neam și țară; alta galbenă ca aurul unui lan de grâu în pârg, cum de aur i-a fost comoara inimii și alta albastră ca azurul cerului țării pe care a iubit-o cu patima din adâncurile unui suflet mare și generos.

Petru Vulcan. Un uitat. Numele lui nu mai spune nimic, nu mai evocă nici o simțire generației de azi grăbită, sceptică, iconoclastă în care nu mai sălășluște cultul amintirii înaintașilor.

Și totuși - îmi dau seama de greutatea cuvintelor - Petru Vulcan a fost cea mai remarcabilă figură culturală, poet, nuvelist, romancier, ziarist, al epocii primelor trei decenii din viața românească a Dobrogei.

Un Petre Cerna a fost incontestabil, un poet excepțional, adesea genial, dar, deși dobrogean de origine n'a avut, în opera sa remarcabilă, strălucitoare, contingențe cu mediul în care s'a zămislit n'a avut legături strânse, permanente, culturale cu Dobrogea și opera lui n'a înrăurit renașterea culturală regională, decât extrem de puțin, indirect, prin o slabă iradiere a unor daruri dumnezeiești ce s'a revărsat asupra țării întregi.

Chiar un Ion Roman, creier și simțire privilegiată, poet de o autentică factură, superior lui Petru Vulcan, mare orator cu verbul înaripat și antrenant, n'a avut în renașterea culturală a Dobrogei o înrâurire egală cu a lui Vulcan deși superior înzestrat intelectualicește.

Ion Roman a rămas toată viața o fire de boem incorigibil care și-a irosit minunatele lui daruri cu inconștiența nababului cheltuitor, care risipește aurul cu două mâini.

Aceasta nu scade nimic din valoarea personalității lui Roman care rămâne în istorie, în multe domenii, un gigant care a adus românismului dobrogean un aport considerabil.

Prețuirea operei lui Petru Vulcan nu constă atât în valoarea ei intrinsecă, care nici ea nu e de

disprețuit, mai slabă firește ca aceea a lui Cerna și Roman, cât în contingențele și urmările ei, în timp și spațiu, cu renașterea culturală în Dobrogea.

O comparație îmi va întregi mai bine gândul pe care limitarea spațiului din coloanele acestui mic ziar nu-mi îngăduie să-l dezvolt mai amplu.

Petru Vulcan, păstrând proporțiile, a însemnat pentru Dobrogea, în mic, ceea ce a însemnat un Heliade și Asachi pentru Muntenia și Moldova în mare.

Petru Vulcan trebuie considerat ca pionierul literaturii și culturai românești în Dobrogea. El a adus scrisul românesc pe aceste meleaguri, el ne-a dat cea dintâi revistă literară dobrogeană, „Ovidiu” în paginile cărea stă păstrată o comoară de simțire românească.

Petru Vulcan deși n'a escaladat scara măririlor sociale într'o epocă când era așa de ușure să parvii, a fost totuși pivotul în jurul căruia a licărit și roit cultura română în Dobrogea. El a dat viață celei dintâi societăți literare românești pe care și azi o jinduiam toți cei însetați de cultură, cu bibliotecă publică bogată, cu reuniuni și conferințe.

Figură mândră, optimist până la exagerare, avea darul seducției, spiritul organizării temeinice și ordonate.

Opera și personalitatea lui Petru Vulcan trebuie situate în timp și atunci măreția ei va impresiona și pe cel mai sceptic critic cercetător al trecutului.

Rândurile acestea n'au pretenția de-a fi un studiu critic, ele mi-au fost sugerate lângă crucea reliefată la capătul mormântului bunului meu prieten.

Dacă ar fi să se înfăptuiască năzuințele noastre,

ale celor ce ne-am strâns în jurul paginei culturale ale acestui ziar, de a înfăptui a avea o Societate culturală dobrogeană, ne vom face o datorie să cercetăm critic pe baza documentelor grăitoare - un roman al său e o autobiografie și numeroasa lui corespondență cu toate figurile contemporane lui - ne vom îngădui să depărtăm lințoliul uitărei de pe personalitatea cea mai remarcabilă a începutului vieții românești în Dobrogea.

(Farul, Seria III-a, Anul I No. 10, Duminică 16 Aprilie 1933, p. 2)



Mormintul lui Petru Vulcan

Arc peste timp în satul dintre ape

■ Corina IORDĂNESCU

Cumpăna este așezată pe dreapta, pe drumul dinspre Constanța spre Agigea. Distanța față de oraș este de doar 5 km, iar comuna este de sine stătătoare, nu are niciun sat aparținător. Înainte, drumul de la Cumpăna ajungea în satul Straja, apoi te ducea spre Bulgaria. Numai că, în 1984, după construirea Canalului Dunăre-Marea Neagră, satul Straja, din vestul localității, a fost dezafectat și populația strămutată în Cumpăna, oferindu-li-se locuințe la bloc. Prin construcția acestui canal, Cumpăna pierde practic o importantă cale de comunicare cu partea de Sud a județului.

După ce parcurgi drumul național DN 39, ajungi în centrul comunei, care poartă denumirea de „sat european”, potrivit indicatorului de la intrarea în localitate, unde se înalță falnic o clădire modernă și impunătoare, Primăria. În parcul de vis-à-vis de Primărie poți observa amplasate două monumente ale eroilor, dar și un cadran solar. Este, defapt, o copie a acestuia, pentru că originalul se află la Muzeul de Arheologie Constanța.

Încă din anul 1960, aici s-a descoperit în curtea unui cetățean din sat, pe numele lui Trandafir Constantin, un **cadran solar** în forma unui cap de

taur cu diviziunile pentru timp trasate între coarne. Cadranul, unul dintre cele patru descoperite în Dobrogea, datează din secolul II î.Hr. și este un exemplar foarte rar, care demonstrează progresul științific înregistrat în acel timp, deoarece în afară de oră, indică până și ziua solstițiului de vară, a echinocțiilor de primăvară și toamnă, și era calculat pentru latitudinea de 44 grade și 7 minute. Un studiu asupra lui a fost făcut de S. Comănescu (Silviu Comănescu *Dechiffrement et interpretation du cadran solaire de Cumpana (Dobrudza)*) - în *Acta Antiqua Philippopolitana*, Sofia 1963. Comunicare ținută la Plovdiv în cadrul celei de a 6-a Conferințe Internaționale de studii clasice a țărilor socialiste.

Paul Lazăr Tonciulescu scrie în „Impactul Romei asupra dacilor”: „dacii cunoșteau și foloseau un calendar solar considerat cel mai precis din Antichitate.” Și pentru daci totul începea de la Soare, potrivit www.traditionalromanesc.ro. De altfel, dacii au creat și un calendar solar destul de precis după care se ghidau mai ales în agricultură, pentru că ei considerau soarele ca fiind primordial, binefăcător și dătător de viață. În cazul cadranului, soarele este asociat cu o serie de valențe simbolice.





Soarele are o însemnătate deosebită și în cultura populară românească. Bătrânii vorbesc și în zilele noastre despre „Sfântul Soare”.

Adorarea Soarelui se întâlnește și în unele dansuri populare. Cel mai bun exemplu este hora care, prin dispunerea ei în cerc, imită rotunjimea soarelui. Deși este un dans simplu și destul de monoton, hora este considerată sacră pentru că în ea nu sunt primiți decât cei mai curați oameni. Originile horei se trag tot din perioada când pe teritoriul țării noastre domina cultul Soarelui.

Printre alte descoperiri făcute în localitate, amintim un relief dionisiac, fragmente ceramice, amfore grecești, opaițe greco-romane și alte obiecte străvechi, dovezi care accentuează argumentele privind continuitatea vieții culturale și spirituale în aceste locuri străvechi.

Cunoscută sub denumirea de Hasiduluc, fostă proprietate a lui Mihail Kogălniceanu, alături de alte ținuturi, localitatea a căpătat numele de Cumpăna în anul 1929, când au venit și primii locuitori români, așa cum se menționează în lucrarea „*Techirghiol pentru Europa*”, semnată Aurelia Lăpușan și Ștefan Lăpușan în 1999. Primii localnici ar fi venit din partea Sibiului, iar mai apoi din partea Olteniei, Slatinei, Gorjului și din Câmpulung Muscel. Dacă în anul 1970 populația comunei Cumpăna număra 6.630 de locuitori, în 2016 numărul locuitorilor a trecut de 14.000.

Dacă vorbim despre istorie, tradiții și obiceiuri ale locului, nu putem să nu aducem în discuție cultura, lăcașurile de cultură, oamenii care păstrează și astăzi tradiția, jocurile și cântecele populare.

Căminul cultural a luat ființă în anul 1949, în

localul unei foste cârciumi a unui cetățean. Acest lăcaș dispunea de o sală de spectacole, cinematograful și bibliotecă comună. În cadrul instituției, s-au desfășurat activități social-culturale care au atras locuitorii din comună. La acel moment, au fost înființate echipa de jocuri populare românești, un cor țăranesc, echipe de teatru de amatori, soliști instrumentiști, taraf de lăutari, brigadă artistică, hora satului, serate și baluri la care participau atât tineri, cât și vârstnici, îmbrăcați în costume populare.

Căminul cultural este astăzi locul unde se desfășoară o bogată activitate artistică și cultural-educativă. Este locul unde evoluează ansamblurile folclorice locale „Româncuța”, „Mugurașii Cumpenei”, „Boboceii Cumpenei”, „Speranța”, „Kardelen”, dar și trupe de dans modern. Întreaga activitate este susținută de profesori de muzică, de balet și dans modern, de instructori de dansuri populare. Totodată, Căminul cultural este locul în care se desfășoară o bogată și variată activitate cultural-educativă și artistică.

În comuna Cumpăna s-a înființat și un mic **Muzeu al Satului**, care este găzduit, în momentul de față, în sediul „Clubului Vârstnicilor”, situat pe șoseaua principală. Primele obiecte ale muzeului au fost adunate începând cu anul 2002, iar în anul 2003 acesta a fost deschis publicului, fiind găzduit inițial de clădirea Centrului comunitar. Obiectele muzeului sunt vechi și originale, locuitorii Cumpenei, fie ei tineri, fie vârstnici, donându-le cu mare dragoste, chiar dacă ele le aminteau de moșii și strămoșii lor. Sala muzeului este amenajată ca o casă țăranescă tradițională, în care sunt expuse costume populare autentice: două dobrogene, unul oltenesc, unul

ardelenesc și un costum de copil. De asemenea, există o ladă de zestre din anul 1912, o minunată ie oltenească, ulcele mici, o ploscă, oale mari de lut ars, un război de țesut cu toate componentele necesare țesutului, o oglindă mare cu ramă de lemn sculptată manual, un ulcior oltenesc de peste un secol.

Muzeul are amenajat un loc de reculegere și de rugăciune, pe care, sub o maramă cusută manual în culori tradiționale, se află patru icoane vechi și o candelă de argint. Bucătăria din cadrul acestei case țărănești este reprezentată de o masă din lemn rotundă, cu două scăunele, putinei, două copăi și o căpisterie (unde țărani puneau sare sau scoteau vinul din butoi). Pe peretele bucătăriei se află o maramă albă din borangic, ștergare de bucătărie țesute în război cu motive populare, vopsite manual în culori naturale, un ulcior de lut, ulcele mici de lut ars.

Pe podea sunt așezate preșuri de lână țesute în război, încadrate de oale mari de lut, foarte vechi. Se dorește ca, în viitor, Muzeul Satului să poată fi mutat într-un loc mai spațios, special amenajat.

Unul dintre cele mai cunoscute ansambluri folclorice din zonă este „**Româncuța**”. Acesta a fost înființat în anul 2004 și este format din tinerii comunei, cu vârste între 13 și 18 ani, care își desfășoară activitatea sub îndrumarea instructorului de specialitate, Constantin Olteanu. Cariera artistică a ansamblului este într-o continuă dezvoltare și perfecționare, prin participări la festivaluri comunale, județene, naționale și internaționale. Ansamblul a participat la festivalurile anuale de gen organizate de comuna Cumpăna, dintre care amintim Festivalul Național de Folclor pentru Tineri Interpreți „Dor de Cânt Românesc”, Festivalul Internațional „După Datina Străbună”, Festivalul Național „Rodul Pământului - Zilele Recoltei la Cumpăna”. De la an la an, ansamblul „Româncuța” este solicitat să participe la cât mai multe schimburi de experiență, evenimente, emisiuni, spectacole și festivaluri atât în țară, cât și în afara acesteia.

SAT ROMÂNESC – SAT EUROPEAN

Pentru că am menționat anterior sintagma „sat european”, nu se cuvine să nu precizez care este, defapt, substratul acesteia. Localitatea a primit denumirea de **sat european** pentru Centrul Comunitar „Sfânta Maria”, ce

cuprinde sub același acoperiș Grădinița cu program normal și prelungit „Sf. Maria”, Școala de Balet „Nicolae Spirescu”, Muzeul Satului, un Telecentru și un Centru de Formare și Perfecționare Profesională. Delegația Comisiei Europene în România a ales, în februarie 2006, comuna Cumpăna ca fiind una din cele 20 de câștigătoare ale Concursului de acțiuni comunitare „*Satul românesc, sat european*”, din cele 228 de localități din 39 de județe care au înscris în concurs acțiuni comunitare.

„*Acest concurs și-a propus să demitizeze Uniunea Europeană*”, a declarat Jonathan Scheele, șeful Delegației Comisiei Europene. *Am vrut să demonstrăm că ceea ce face ca un sat să fie european nu sunt canalizarea sau termopauzul, ci oamenii lui. Aveți o zicală care spune: «Omul sfințește locul». Așa este! Oamenii care «europenizează» România sunt cei care aplică în mod firesc în rezolvarea problemelor valori europene precum solidaritatea, cooperarea, spiritul civic, respectul pentru tradiție, protecția mediului înconjurător. Dacă se înțelege acest lucru, aderarea poate deveni cu adevărat un proiect al întregii societăți românești și nu doar al elitelor.*”

SPECIFIC LOCAL

Unicitatea comunei este dată de o serie de obiceiuri tradiționale, foarte bine conservate la nivel de port popular și gastronomie. Ca orice localitate din Dobrogea, în Cumpăna este reflectată cel mai bine diversitatea culinară și îmbinarea stilurilor și gusturilor. Numeroasele culturi ce s-au perindat sau chiar s-au aciuat în partea locului au născut o adevărată comoară: bucătăria dobrogeană. Preparatele priceputelor gospodine, fie că este tradiționala plăcintă dobrogeană, fie baclavalele și sarailiile



turcești, pot fi degustate cu ocazia diferitelor festivaluri și evenimente la care reprezentanții comunei participă.

Totodată, pricepuții brutari dobrogeni li se alătură cu sortimente gustoase de pâine. Un tânăr brutar pasionat din Cumpăna frământă din aluat o pâine făcută după cadranul solar descoperit în secolul II î.Hr., cu prune și busuioc, sub forma capului de bour, pe care o expune, alături de alte produse făcute în brutăria proprie, ori de câte ori participă la festivaluri sau alte evenimente de acest gen.

Cumpănenii au păstrat datinile și obiceiurile, portul, arta populară autentică, unică în felul ei, integrată armonios în ansamblul culturii populare românești. Păstrarea și valorificarea acestor datini și obiceiuri, momente de emulație sufletească, de emoție artistică, s-au materializat în reușite spectacole ale căminelor culturale și ansamblurilor folclorice, având un profund ecou pe plan local și un larg răsunet național și chiar internațional.

În comuna Cumpăna am putea spune că folclorul este la el acasă. Aici, anual se organizează festivaluri naționale de folclor, de cântec, joc și voie bună, dar și pentru cinstirea datinilor și obiceiurilor străbune.

Tradiția este o condiție necesară pentru continuitatea și pentru existența unei culturi iar, în ultimă instanță, a unei comunități. Tradiția conferă legitimitate, întărind astfel identitatea unui grup, cu atât mai mult cu cât consistența tradiției este direct dependentă de stabilitatea și vechimea grupului respectiv. Tradiția este lada cu zestre a neamului românesc. Alături de religie, tradițiile strămoșești sunt coloana vertebrală a poporului român. În cultura populară tradițională, obiceiurile formează un capitol important, fiindcă întreaga viață a omului, munca lui din timpul anului și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii și cu întruchipările mitologice erau întretesute cu obiceiuri.

Festivalul Național de Datini și Obiceiuri de Iarnă intitulat „După Datina Străbună”, trecut deja de cea de-a X-a ediție, își propune, de fiecare dată, să pună în lumină tradiția, cultura și folclorul românesc. Sărbătorile de iarnă sunt celebrate la Cumpăna în

cadrul acestui festival printr-o paradă a datinilor și obiceiurilor de iarnă prezentate de ansambluri folclorice din toate zonele etno-folclorice din țară, urmate de recitaluri ale soliștilor consacrați. Festivalul începe întotdeauna cu o paradă a portului popular care are loc în centrul comunei, urmat de evoluția pe scena Căminului Cultural a fiecărui ansamblu artistic care își prezintă datinile și obiceiurile de iarnă din zona din care provine.

Contribuția esențială a festivalurilor de la Cumpăna a fost și este aceea a păstrării și transmiterii de la o generație la alta a datinilor și obiceiurilor de iarnă, precum și importante obiective privind cercetarea, valorificarea culturală, științifică și, nu în ultimul rând, prezentarea scenică a folclorului în spectacole.

Acest program cultural variat, ce cuprinde atât prezentarea sărbătorilor, festivalurilor, concursurilor, tradițiilor și obiceiurilor locale, cât și bucate tradiționale, care sunt rodul României rurale, au adus Cumpenei în 2015 locul al II-lea în finala concursului național „Satul Cultural al României”. Comuna a fost una din cele 13 finaliste în acest concurs, care s-a desfășurat la Muzeul Satului din București. Competiția a constat în prezentarea unui pachet cultural - festivaluri, sărbători, expoziții, concursuri, simpozioane, care să pună în valoare unicitatea culturală a localității respective. Standul de prezentare a fost organizat ca un cumul de obiceiuri și tradiții strămoșești, respectiv port și cânt popular, și de bucate tradiționale specifice zonei, produse culinare preparate, așa cum am menționat anterior, de gospodinele comunei și de brutari iscusiți. Membrii ansamblului folcloric „Româncuța” au încântat participanții și vizitatorii cu dansuri specifice zonei. Această competiție este organizată de Asociația Cele Mai frumoase Sate din România (A.F.S.R.) și de Muzeul Satului.

„Satul cultural al României” este un program AFSR lansat în ianuarie 2014, sub patronajul Ambasadei Franței în România, cu scopul de a promova patrimoniul cultural și turistic din satele românești.

Mormântul creștin pictat cu psalmi din Necropola Romano-Bizantină a Callatisului

■ Cercetător științific doctor Sorin Marcel COLESNIUC

NECROPOLA ROMANO-BIZANTINĂ

În anul 1959, în partea de Vest a orașului Mangalia, în apropierea șoselei ce duce spre localitatea Albești, au fost cercetate mai multe morminte aparținând necropolei romano-bizantine a cetății Callatis, datată în secolele IV-VI p.Chr. Cercetările au continuat în anul 1967, numărul mormintelor descoperite ridicându-se la peste 150.

Săpăturile arheologice au continuat de-a lungul timpului (în anii 1983, 1998 etc), ultimele descoperiri în necropola romano-bizantină fiind realizate în vara anului 2015, cu prilejul unor cercetări arheologice având caracter preventiv.

Adâncimea la care se aflau mormintele era cuprinsă între 1,00 și 1,50 metri și erau orientate pe direcția est - vest. Cele mai multe dintre ele erau construite din blocuri de piatră frumos cioplite, sau lespezi de piatră. Unele dintre blocurile de piatră erau fragmente arhitectonice refolosite, care proveneau din cetatea Callatis.

Majoritatea mormintelor sunt colective (de familie), numărul scheletelor descoperite fiind cuprins între două și șase, însă uneori erau mai multe. Defuncții fuseseră îngropați unii peste alții, pe spate, cu capul spre vest și picioarele către est.

O categorie aparte de morminte, din necropola paleo-creștină de la Callatis, o constituie mormintele de tip hypogeu (construcții subterane formate din mai multe încăperi). Aceste construcții demonstrează existența unor familii înstărite în cetatea Callatis. Au mai fost cercetate morminte de înhumare cu protecție de oane și morminte în casete dreptunghiulare acoperite, confecționate din lespezi de piatră.

Materialele arheologice descoperite în necropola romano-bizantină constau în: numeroase vase de lut ars, opaite, vase din sticlă și bijuterii (cercei confecționați din aur, mărgelă din sticlă și cornalină, brățări din sârmă de bronz), fibule de bronz și monede.

MORMÂNTUL CREȘTIN PICTAT CU PSALMI

Un mormânt deosebit de important, unde au fost înmormântați 20 de defuncți, a apărut la adâncimea de 1,20 m. Intrarea în mormântul aflat la 2,20 m adâncime se făcea printr-un dromos (canal de acces) cu o lungime de 3,00 m. Acesta era prevăzut cu 5 trepte. Camera funerară are lungimea de 3,60 m, lățimea de 2,30 m și înălțimea maximă de 2,18 m. Camera este construită din blochete de calcar fasonate, legate cu mortar alb, ce are în compoziție cărămidă pisată. Tavanul este boltit, tecuit cu un liant alb-cenușiu, cu plevă în compoziție.



Interesant este faptul că, în Antichitate, accesul în camera funerară s-a realizat printr-o intrare aflată pe pereții de est, dromosul fiind blocat cu o lespede de calcar. Pe pereții dromosului și deasupra intrării în camera funerară sunt pictate, cu vopsea roșie, mai multe cruci. Tot aici a fost descoperită și o inscripție în limba greacă, scrisă cu vopsea roșie. Textul, tradus în limba română, este următorul: „Doamne, ajută-mă și spală-mă”, semnificația fiind aceea de mântuire.

Și în camera funerară exista câte o cruce pe fiecare dintre cei patru pereți, pictate cu aceeași vopsea roșie. Interesant este și faptul că în camera funerară, pe pereții de Vest și de Est, au fost realizate opt orificii în care au fost fixate patru bârne ce susțineau o podea pe care s-au practicat ultimele înmormântări. O altă inscripție în limba greacă, scrisă tot cu vopsea roșie, a fost descoperită pe pereții de vest. Textul inscripției este: „Nu mă voi teme, Doamne, pentru că Tu ești cu mine”.

Cercetările au demonstrat că au existat două faze distincte în care s-au realizat înhumările. În prima fază au fost înmormântați 11 defuncți, ale căror rămășițe au fost descoperite în gropile săpate în cele patru colțuri ale camerei funerare. În adâncitura din

colțul de Sud-Est a fost descoperită și o cruce din aur, cu o piatră roșie în centru.

În cea de-a doua fază au fost înhumați 9 defuncți (pe podeaua de scândură menționată mai sus), după ce au fost adunate rămășițele celor 11 schelete și au fost îngropate în colțurile camerei funerare. Ultimii înhumați aveau, ca inventar funerar, vase ceramice și un vas din bronz.

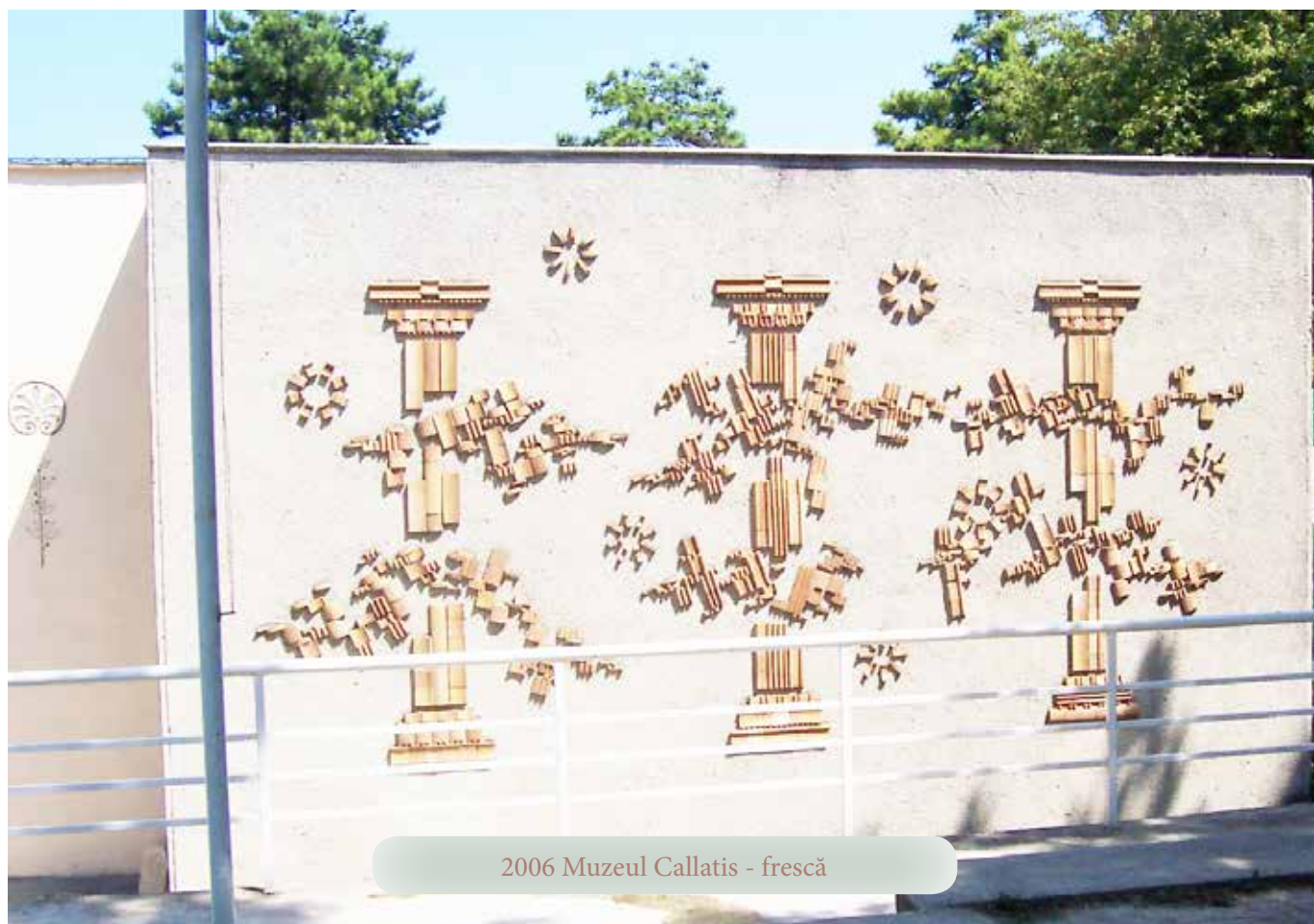
În concluzie, prin inventarul funerar, stilul de construcție și inscripțiile descoperite monumentele funerare din necropola romano-bizantină ne descriu viața spirituală a callatienilor, în secolele IV-VI p.Chr. Mormântul pictat cu psalmi, din necropola paleo-creștină a Callatisului, reprezintă o raritate pentru monumentele arheologice din perioada creștinismului timpuriu a Dobrogei.

Bibliografie:

Constantin Preda, Callatis, Ediția a II-a, Editura Meridiane, București, 1968.

Constantin Preda, Callatis. Necropola romano-bizantină, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980.

Valeriu Georgescu, Stoica Lascu, Callatis – Mangalia. 2500. Micromonografie, S.P. „Buc.-Noi”, Mangalia, 1995.



2006 Muzeul Callatis - frescă

Toboșarul vremurilor noi

George ALBUȚ ASTALĂȘ

Era primăvară. Era 1 Mai. Pe strada școlii treceau detașamentele de pionieri. În frunte, toboșarii și gornisții. Fanioanele și steagurile pionierești fluturau în bătaia vântului proaspăt. Cravatele, „roșii ca focul”, precum în cântecul ce tocmai îl învățasem, se șteau de sub gulerile cămășilor albe, sub care mamele grijulii ne obligaseră să îmbrăcăm flanele și chiar pulovărașe. Profesorul de limba rusă, Șuli Dalștrom, instructorul unității, comanda cadența: „Stângul, dreptul, stângul, Bal, job, bal” și, din când în când, în limba atât de dragă lui: „Levoi, pravoi, levoi, pravoi”. Eu, toboșarul detașamentului unu, băteam toba cu entuziasm, dar și cu ciudă, răsbunându-mă pe „ei” pentru că nu mă primiseră în „organizație” chiar de la început, anul trecut, când se înființase, deși eram premiantul clasei... La intersecțiile mari, ni se alipeau coloane de copii de la alte școli. Mășăluiaș împreună, într-un asalt al copiilor asupra micului nostru oraș. Curând aveam să ajungem în fața tribunei. Instructorii dădeau comenzi, se agitău să ne alinieze. Treceam prin dreptul tribunei, salutați de acolo de sus de niște „domni-tovarăși”, cum le zicea tata în derâdere, înțepeniți în poză, toți purtând costume gri și șepci muncitorești, după moda unică proletară a vremii. Cenușul contrasta cu roșul steagurilor ce drapau tribuna și clădirile din preajmă, și cu verdele proaspăt al copacilor de pe bulevard. La comanda instructorului - profesor de limba rusă, trompetele își aruncau în văzduh chemările lor stridente, tobele răpăiau și mai tare. Din spatele nostru se auzeau deja vocalize pițigăiate de copii, atacând cu sârg cântecul „Mulțumim din inimă partidului”... După pionieri mășăluiau adulții, muncitorii și funcționarii celor câteva fabricuțe din urbe. „Trăiască, trăiască, trăiască PMR”, dar mai ales, „Eljen a part, eljen a part, eljen a part”. Fețele domnilor-tovarăși de la tribună se luminau: minoritatea devenise majoritară, făcea vocalize dragi lor! Chipul celui mai important personaj de la tribună, tovarășul prim, se înnegura o clipă. O clipă doar un gând fugar îi trecuse prin minte: „Oare cum ar fi fost să audă lozincile atât de dragi lui scandate și în idiomul lui de acasă?” Dar, imediat își luă seama,

fața lui se lăți într-un zâmbet larg și înțelept; gândul eretic fusese alungat, în locul lui se cuibări un altul: despre tovarășul Stalin și problema minorităților...

Și astfel va fi fost să fie și la 23 August și la 7



Noiembrie, până la adânci bătrânețe, că dacă n-ar fi fost nu s-ar mai povesti... Noroc că toboșarul vremurilor noi creștea mai repede decât vremurile, întocmai ca voinicul din poveste...

Acasă, în strada al cărei nume se schimbase de trei ori într-un sfert de veac, vremurile noi aveau o altă înfățișare, sărbătoarea din Centru nu ajunsese până aici, ori poate fusese alungată de grijile diurne. De cum intram în curte, mama, după ce îmi puneă în mână o scrijea de pâine unsă cu oloi, mă trimetea la joacă, dar cel mai adesea îmi dădea câte ceva de făcut, ajutându-se cu mine, căci cei mari erau mai mereu plecați cu ale lor. În casă, în sufrageria-dormitor, n-aveam chef să intru ziua în amiaza mare; de pe pereți mă priveau muștrător fotografia bunicului Vasile, în salopeta lui de imigrant amărât, muncitor la oarece fabrică din Clevelandul de peste ocean, și fotografia tatii, în uniformă fercheșă de polițai din anii tinereții sale furtunoase, azi într-un totu condamnabilă. Ceilalți vecini de curte, chiriași români, maghiari și de alte naționalități..., o duceau la fel de neprosper, împrumutându-se unii de la alții cu cele necesare încropirii mâncării zilnice. Doar proprietarilor vechilor case le mergea oarecum mai bine, asta până într-o bună zi, când deveniră și ei chiriași, de data asta ai statului, împreună cu noi toți. Cam tot pe atunci, domnului Gyori i se naționalizase și „afacerea”, atelierul de reparat pendule și ceasuri,

și astfel, decăzut pe scara socială, se transformă în om de tip nou, proletar sadea, angajându-se șofer pe autobuzul decapotat, mai bine zis decapitat, ce făcea curse, vara, din oră în oră, între Centru și strandul de pe Someș...

A doua zi, la școală, reluam activitatea educativă, întreruptă oarecum de marea sărbătoare din ajun, pregătindu-ne intens pentru alte și alte minunate fapte pionierești. Oricum, mai aveam ceva de învățat, până să putem ajuta celebra bătrânică a lui Bulă să treacă strada, fără să-și dea seama că, defapt, nici nu dorise acest lucru. Ba, cred că Bulă nici nu se născuse încă... El va aparține Epocii de Aur, până la care mai era ceva drum de parcurs... Deocamdată, la orele de cor, domnul Bîlț se străduia să ne învețe cântecelul sovietic despre eroul Ceapaev, care-i tot alunga pe dușmanii albi din Urali. Lucrul nu ne prea ieșea; ori armoniului, contemporan cu drăguțul de împărat Ferenc Ioșka, aflat în dotare de când se ridicase școala în 1903, sau, cine știe, moștenit de la ministranții franciscani de la biserica catolică de la colțul străzii, nu-i plăcea melosul revoluției bolșevice și ne sabota, ori domnul Bîlț nu era un propagandist convingător al acestuia, știut fiind că fusese în oarece partid istoric „înainte de”. Cert este că lucrurile, cel puțin la cor, miroseau a sabotaj. Vorba vine, că ne-am și clasat ultimii la concursul interșcolar ce a urmat.

Defapt, în acele zile de primăvară, gândul nostru, al școlerilor, se îndrepta mai ales spre meciurile de fotbal ce urmau întotdeauna după orele de cor. Si n-aș putea să jur că domnul Bîlț gândea altfel. Doar că dânsul avea o mare problemă de rezolvat: răspundea în fața părinților noștri pentru starea încălțărilor progeniturilor. Drept care, de cum ajungeam în curte și ne împărțeam frățeste în două echipe, dirigintele-profesor de cânt și sport ne ordona ferm: „Descălțarea. Aliniați ghetele la marginea terenului. Bocancii nu sunt ai voștri, sunt ai statului!” Afirmatie convingătoare, care pe mine mă lăsa totuși nedumerit, doar fusesem de față când mi-i cumpărase tata, la unicul magazin de pantofi din centru, și îi plătise la casă. Țineam minte că îi încercasem îndelung, asigurându-l pe tata că sunt cât se poate de mari pentru următorii doi ani, oricât de repede mi-ar fi crescut piciorul. Atâta era norma - doi ani, până la o nouă pereche...

Și cum spuneam, vremurile noi, al căror toboșar fusesem în primii ani de elementară, treceau peste noi toți asemeni unui tăvălug, precum cilindrul

compresorului de drum, pe care îl vedeam uneori la lucru pe șoseaua de la ieșirea din oraș, sfărâmând pietrișul și resturile din vechiul asfalt ros de vreme și de șenilele tancurilor din nu prea îndepărtatul război. Tata, tot mai bolnav și retras lângă radioul lui marca Pionier, continua să-i aștepte pe americani, dar aceștia întârziu, desigur, să debarce. Aveau, deocamdată ceva treburi în Grecia și Coreea. Sora mea abandonase liceul pentru un post de dactilografă, pentru a mai aduce un venit în casă, fratele meu schimbă liceul pentru o școală tehnică, alegând subingineria ca profesie de viitor și cu viitor. În rest, rămăsese același „malagambist” înrăit, o imitație de june american, arborând cămăși fistichii și freze fanteziste, cum văzuse el în nisaiva reviste „de acolo”, ce ajunseseră, Dumnezeu știe prin ce minune, la colegii lui mai pricopsiți. Se vântura toată ziua, împreună cu prietenii de gașcă, pe Corso, învăța prost și avea ambiții artistice, drept care făcea figurație în piesele montate, când și când, pe scena micului teatru orășenesc. Mie și prietenarilor mei din cartierul Kendi-Kinizsi, anii, cu anotimpurile lor minunate, ne aduceau bucurii, mereu altele, după vremea de afară și neostoita noastră imaginație, care transforma, pentru o clipă, lumea din jur, cu toate lucrurile din ea, în prilejuri nemaipomenite de joacă, verile pe Someș, iernile pe ghețușul lacurilor de cărămidărie, supravegheați cu strictețe de neobositul, fantasticul domn Bîlț, cel mai copil adult și cel mai adult copil din câți am întâlnit vreodată, îngerul bun al copilăriei noastre. Așa aveam să cresc eu, de la o vreme, tot mai mult atras de cărțile din Biblioteca orășenească, observând, cu strângere de inimă, cum orizontul micuței mele urbe se îngustează, pe zi ce trece, până când în sufletul meu se va instala dorința arzătoare de a pleca spre alte zări, atunci când va veni vremea. Și acest sentiment neliniștitor, dureros uneori, îmi sădea în suflet o tristețe nelămurită, pe care aveam s-o port în mine toți anii care vor veni: tristețea despărțirii de orașul meu, pe care l-am iubit atât de mult. Astăzi, rememorând timpul când, pentru o clipă, am fost toboșarul vremurilor noi, îmi vin în minte versurile poeziei învățate curând după ce începusem, cu mic, cu mare, să „studiem” limba rusă: „Levoi, pravoi, levoi, pravoi, Na parad idiot otradâi, Daraban uje dâreavâi” - „Stângul, dreptul, stângul dreptul, Detașamentul merge la paradă, Tobe sună deja ca sparte”... Copilăria mea, te salută micul toboșar al vremurilor noi! Salut voios de pionier!...

Avatarurile unui erou comunist: Victor Dușa

■ Vartan ARACHELIAN

Constanța, 1 mai 1945. Prima Sărbătoare oficială a Muncii după căderea dictaturii antonesciene. A fost un eveniment memorabil, nu doar pentru copilul care eram, ci pentru întreaga urbe. Niciodată oamenii locului nu se bucuraseră împreună mai mult ca în acele zile. Era o luminoasă dimineață de primăvară, prevestind sfârșitul războiului. Șirul carelor alegorice - un obicei importat în România încă de pe vremea lui Carol I - reprezentând breslele tradiționale, avea să facă senzație sugerând că vremurile bune se întorc. Mai ales trecerea maiestuoasă a carului brutarilor a fost momentul de vârf al defilării: dintr-o vatră improvizată pe un camion, ei aruncau mulțimii coltuce de pâine aburindă. Scena avea ceva ritualic, a Semănătorului...Defilarea s-a încheiat cu o alegorie care prevestea iminenta capitulare a Germaniei: într-o cușcă, urcată pe spinarea unei remorci, se zbătea epileptic un boschetar din cartierul meu, Piața Kiliei. După mustăcioară, îl închipuia pe Hitler dus ca trofeu de război la Kremlin. Nimeni nu știa încă la Constanța că, prevăzător, chiar în ajun, pastila de cianură îl scutise pe Hitler de dezagrementele prizonieratului...Sărbătoarea constănțeană fusese deschisă de cuvântarea lui Victor Dușa, șeful organizației comuniste din județul Constanța, cel care devenise din toamnă prefectul urbei în urma insurgenței unei unități sovietice camuflete în pufoaice proletare.

Victor Dușa avea atunci 37 de ani și se bucura de notorietatea



de a fi un erou. Un erou comunist. Era avocat și, pentru un timp, profesor de religie la gimnaziul Școlii Superioare de Comerț. Însă faima n-o datora prestațiilor avocațiale, ci faptul că fusese arestat de două ori. Și chiar în timpul războiului. Iar din cele două procese reușise să fie achitat din lipsă de probe. Și nu de orice instanță, ci chiar de Curtea Marțială!

Destinul acestui comunist, un om cult, meloman, generos și de mare onestitate, pe care nu doar l-am văzut, dar l-am și cunoscut, iar impresia adolescentului care eram a fost confirmată apoi de mărturiile unor adulți, m-a fascinat ca un film dramatic, imposibil de produs, deși tipic pentru tribulațiile atâtor comuniști. Unii dintre ei, la vârsta când idealurile sunt îmbrățișate pătimaș, aleseseră greșit, dar cu bună credință, utopia comunistă; aveau să acționeze în afara legii, într-o societate militarizată, abuzată de teroarea Curților Marțiale: cine limbă lungă are /

va săpa cinci ani la sare! Fiecare pas în clandestinitate cerea prudență, fiecare relație se baza pe neîncredere; neîncrederea în celălalt n-avea să-i părăsească niciodată pe comuniști. Era reversul lor, negația la îndemnul lui Iisus: iubește-ți aproapele! Înainte ca această a doua natură, sau, dacă vrei, cea primară a biologicului din noi -mefiența- să se manifeste în actele de guvernare, prudența schizoidă avea să rărească rândurile primilor comuniști. O victimă remarcabilă, dar pe nedrept uitată, e Victor Dușa.

Ca și după Revoluția din Decembrie, când mulți viteji aveau să se arate, iar numărul eroilor cu... legitimație și privilegii a continuat să se umfle de la un an la altul, aceeași recoltă de ilegaliști l-a cunoscut, mai întâi, regimul comunist; puține semințe, multe roade otrăvite. Era suficient ca unul autentic, fundamentalist, să declare despre cineva că a fost roșu ca neofitului

să-i fie eliberată o patalama de ilegalist. Din nefericire, și reversul era posibil. Chiar cu supra de măsură! Da, Victor Dușa fusese un comunist autentic. De aici și avatarurile pe care avea să le trăiască.

După preluarea puterii de către comuniști, se va fabula copios asupra actului de sabotaj din Centrul orașului. În realitate, cum arăta procurorul militar de pe lângă Curtea Marțială a garnizoanei Constanța, care a instruit cazul: „... în noaptea de 23 spre 24 aprilie 1943, la magazia de alimente a Marinei de război germane situată în Constanța, pe Bulevardul Ferdinand colț cu I.G.Duca, gardianul public Lupu Ion a observat flăcări în peretele exterior al magaziei. Dând alarma și sculându-se personalul militar german, care locuia în acea magazie de scânduri, focul a fost stins fără a se produce pagube...” Dosarele anchetei și ale procesului dovedesc că trei tineri comuniști au fost autorii tentativei de sabotaj, însă numărul celor arestați a fost mult mai mare: mai întâi patruzeci și patru, iar apoi, pe parcursul cercetărilor, încă trei. Cu alte cuvinte, tot efectivul comuniștilor și al simpatizanților, monitorizați de Siguranța Generală. Victor Dușa se afla în fruntea lor. După cedarea Cadrilaterului, în 1940, se credea că bulgarul Iordan Tănase, șeful organizației ilegale, a fost expatriat în cadrul schimbului de populație, iar în locul lui, Comitetul Central îl numise pe Victor Dușa. Acesta, imediat după începerea războiului, va fi arestat împreună cu Filimon Sârbu, șeful tineretului comunist. Sârbu avea să fie condamnat la moarte și executat. Fusese găsit vinovat de a fi semnalat avioanelor sovietice uzina electrică. Dușa scăpase din proces prin lipsă de probe. Acum

însă, în 1943, în dosarele anchetei, faptele reținute de procuror erau depozițiile inculpaților, suficiente ca să fie exclusă o nouă achitare. În fața instanței însă, autorii acțiunii teroriste care-l indicaseră pe Dușa ca inspiratorul lor vor retracta mărturisirile, pe motiv că ele le fuseseră smulse prin tortură. Astfel, va beneficia de o nouă achitare. Cum a fost posibil, avea să se întrebe Partidul, peste puțin timp, în procesul intern pornit în 1949 de verificare a tuturor membrilor săi. El nu putea admite că justiția, chiar o instanță cazonă, antonesciană, putea judeca cu obiectivitate probele și delibera în consecință.

Din arest, Victor Dușa înaintase instanțelor judiciare un memoriu: „Sunt fiu de plugar, eu însumi până la vârsta de 21-22 de ani ținând coarneau plugului. Am la bază studii seminarele și licență în teologie, deci de mic copil am trăit cu concepția creștină a iubirii aproapelui. Aceste două cauze au creat din mine un idealist, o fire romantică, un om care am dorit în jurul meu să văd numai bine și frumos, de aceea niciodată n-am vrut nimănui vreun rău, ci, din contră, am căutat cât pot să ajut pe cel sărman. Legat prin origine cu cei ce duc din greu coarneau plugului, doritor ca acel principiu sublim al lui Crist, iubirea aproapelui, să aibă cât mai multă bază în realitățile cotidiene, m-am înrolat la terminarea studiilor

universitare în PNȚ, unde, prin muncă asiduă și prin perfectă onestitate, am ajuns secretar al Tineretului Național Țărănist din județul Constanța. (...) Rolul meu de secretar al Tineretului Național Țărănist a atras o mulțime de rivalități continue atât dintre membrii PNȚ, cât și din alte organizații politice. Cum PNȚ era batjocorit cu epitetul de Partid Comunist, automat și mie mi-a ieșit această poreclă pe care unii au speculat-o până la tragica situație de astăzi, arestarea mea. (...) O acțiune de ponegrire pornită din partea unor membri din fosta „Gardă de Fier” față de care organizație am luat de la început o atitudine hotărâtă... Când au sosit momente triste pentru țara mea, Războiul din 1941, în contra bolșevismului, deși eram la datorie cu arma în mână, în prima linie mă văd arestat pe motivul că aș fi comunist...”

Impresionantă profesiune de credință a unui om aflat în anticamera morții! Confirmarea tinereții național-țărăniste avea să vină din partea lui Iuliu Maniu, în continuare o autoritate morală neștirbită nici sub dictatura lui Ion Antonescu. „Profesorul Iuliu Maniu” a fost citat ca martor al apărării în procesul Dușa și alții aflat pe rolul Curții Marțiale Constanța între 16 septembrie și 15 octombrie 1943. Scuzându-se că nu poate fi prezent la Constanța la ultimul termen, el confirmă



1945. Tribuna pentru defilare din Piața Ovidiu

într-o declarație: „Cunosc personal pe acuzatul Victor Dușa. Știu că a fost și este, ca orientare politică, național-țărănist. Știu că a deținut funcția de secretar al Tineretului Național-Țărănist din Organizația Județeană Constanța. Din convorbirile avute cu susnumitul nu am putut constata că ar nutri idei politice dăunătoare Organizației Statului Român sau primejdioase pentru ordinea de stat. Mai departe afirm că susnumitul, în anul 1942, prezentându-se la audiență la subsemnatul, a solicitat sprijin pentru a obține o slujbă la Institutul Central de Statistică, motivându-mi că în Constanța, unde locuiește, este suspectat ca element subversiv și extremist și că vrea să scape de suspiciuni neîntemeiate ale organelor de siguranță.”

Această depoziție avea să-i aducă, mai târziu, mari necazuri! În 1949, după ce PC din România schimbase firma, devenind PMR, în continuarea epurărilor din instituțiile bugetare, dar și din profesiunile liberale, s-a pus la cale și epurarea politică. Primii vizați erau legionarii, apoi elementele burgheze, care aderaseră la partid, urmând la purcat luptătorii din Spania, și ilegaliștii. Cum majoritatea arhivelor scrise și filmate fusese luată cu toptanul de către sovietici, drept pradă de război, cercetarea activității clandestine se făcea pe bază de referințe, fapt ce va alimenta un șuvoi de denunțuri și de răzbunări. Un nou calvar, după cel suferit în clandestinitate, se va abate asupra celor verificați; de el vor scăpa doar cei care se aflau în timpul războiului în lagăre și închisori. Dacă, în timpul lui Antonescu, Dușa scăpase de executarea la moarte, n-avea cum scăpa însă de mânia proletară a tovarășilor săi. Mai ales că



1 mai 1954

ocupa de-acum postul invidiat de Prefect, ca și cel de deputat în Parlament. În martie-aprilie 1949, Comisia de Verificări, condusă de tovarășul Naum, avea să-l excludă. Deseori excluderea era urmată și de pierderea libertății. Ce ratase Siguranța Generală în două rânduri, și anume să-l aducă în fața plutonului de execuție, risca să i se întâmple din partea tovarășilor săi! Ce a fost în mintea și în sufletul acestui om nu e greu de imaginat. Ceva din suferințele sale sunt mărturisite, ca unui duhovnic, în memoriul pe care avea să-l adreseze, zece luni după excludere, la 8 ianuarie 1950, lui Dej. Memoriul e însă și o abjurare a celor afirmate din închisoare. În 1943, el încercase să convingă instanțele antonesciene că e un național-țărănist remanent, acum trebuia să-și convingă tovarășii că a fost întotdeauna un soldat credincios al partidului comunist: „Deși arestat de patru ori, deși trecut prin două procese grele, în timpul Războiului hitlerist ținut în lanțuri luni întregi, zi și noapte, singur în celulă, numai zece minute afară pe zi, ținut cu pistoalele la tâmplă în timpul grelelor bombardamente aeriene la Constanța, eu mi-am dus munca mai departe.” Apoi avea să evoce a doua arestare, perioada dintre aprilie și octombrie 1943, când a fost arestat, după

propria sa expresie, „în cazul celulei armenesti”, dar Siguranța nu l-a dovedit, nefiind prins în flagrant delict: „...am știut să folosesc toate fisurile burgheziei, armatei, poliției, Siguranței și neînțelegerile dintre ele; nici un mijloc nu mi-a scăpat pentru a ajunge la scopurile urmărite de partid. (...) Lupta a fost grea atunci și eu cred că sunt printre foarte puținii dintre cei care nu erau în lagăre sau închisori, care nu m-am dat în lături pentru a continua lupta.” După intervenția la Dej, Victor Dușa avea să fie reprimat în partid. Dar nu pentru multă vreme...

Indiscutabil, Victor Dușa avea stofă de lider. Și carismă, neîndoios. Cuvântarea lui la 1 mai 1945 avea să-l impună astfel. Dar nu pentru mult timp. Ce l-a scos mai apoi din joc? Paranoia clandestinilor? Nostalgia după tinerețea sa național-țărănistă? Greu de spus, tot așa cum ar fi inutil să ne întrebăm dacă a fost comunist sau democrat. Probabil că mărturia confirmată de Iuliu Maniu era mai aproape de sufletul său. Dar asta am fi aflat dacă supraviețuia Revoluției din Decembrie 1989. (De acest caz, laolaltă cu soarta comuniștilor armeni implicați în acest proces, m-am ocupat pe larg în cartea: Vartan Arachelian- Numele și umbra, Editura RAO, 2011)

Gânduri de post și bucate de sec, de la noi din Basarabia

■ Silvia GROSSU

Pe la noi, în Basarabia, pe când acest colț de Țară era poreclit RSSM (Republica Sovietică Socialistă Moldovenească), datinile creștinești fuseseră de-a dreptul interzise, iar cei care continuau să le mențină erau desconsiderați. Cei cu slujba la stat erau tratați ca dușmani ai poporului și chiar deferiți justiției, dacă nu se deziceau de tradițiile creștinești. Dar mama și tata nu făceau parte din această categorie, ca, de altfel și ceilalți consăteni.

De cum treceau sărbătorile de iarnă și se așeza primăvara, în casa noastră se instala îndelung și neclintit Postul cel Mare. Nu numai cei din familia noastră, de la mic la mare, îl respectau cu strictețe, ci și toți în jurul nostru. Și la școală chiar mulți copii renunțau la paharul cu lapte, obligatoriu pentru elevii din clasele primare, de teamă să nu încalce restricțiile din Post. De mergeai la bunici, la vecini, la rude – peste tot era același meniu din bucate de sec – fie din cartofi, fasole, bob, năut, varză, fie din alte legume.

Varza era cap la toate și se servea în mai multe feluri: murată, hăcuită, crudă (în salate cu alte legume, precum morcovul sau ceapa), gătită: la borș sau înăbușită, la plăcinte, sarmale de Post... Și fasolea era gătită diferit: fiartă și servită cu ceapă crudă, tăiată mărunt; făcăluită, adică dată prin mașina de tocat și apoi dreasă cu usturoi, de asemenea în ciorbe și ciulamale (amestecată cu legume călite în



ulei) sau în salate cu ciuperci și ceapă.

În casa noastră, bucatele de cartofi erau cele preferate de toți – fie că aceștia erau prăjiți, copti pe plită încinsă, fierți în coajă, înăbușiți cu morcov și ceapă, dați întregi la cuptor sau în simplul pireu. Dar cina noastră cu cartofi putea să devină și sărbătoare gastronomică în plin post: mama răsturna și câte o mămăliguță de mai mare dragul la cartofii cei prăjiți până deveneau rumeni și crocanți, tata cobora în beci și scotea din polobocul cel mare câte doi-trei *brojbani* (căpățini nu prea mari) de curechi murat, mai pescuia în moare cu o strecurătoare largă și vreo cinci, șase mere, de la care era bălălia cea mare între noi... Asta da cină!

Deserturile erau mai mult simbolic numite așa. Ne răsățam gustul cu dulcețuri, fructe uscate, covrigei. Unele gospodine făceau și torturi sau prăjituri de post. Mama însă, una-două, ne făcea blinele sau *minciunele*. Frământa

aluat simplu – din făină, apă, sare și nițel ulei. Îl lăsa să se odihnească puțin, apoi întindea turta pe masă, tăia romburi nu prea mari pe care le cresta pe mijloc, întorcea o parte din romb prin acea tăietură și le pune pe tigaie în ulei încins. Ce minune de dulciuri aceste minciunele – rumene, crocante, presărate cu zahăr pudră! Dar peste toate trona desertul cel mai jinduit – turtele cu mac. Despre ele deja vi s-a povestit în unul din numerele precedente ale DATINEI.

Tradițiile culinare din familia noastră erau, defapt, obiceiurile aduse de mama din satul său de baștină, Cureșnița, de pe malul Nistrului. De aceea se și deosebeau de cele locale, din satul Cureșnița Nouă. Mama se pricepea la bucatele de sec, pentru că și mamă-sa, și bunică-sa impuneau strictețe față de Post, dar și pentru că o deprinseseră de mică să le gătească, să le dreagă gustul cu amestecuri sărate de zarzavaturi, cu diverse tocan

reci din legume proaspete călite bine în ulei încins, pe care le pregăteam acasă din primăvară până-n toamnă. Pentru gust, se mai presăra peste fasoliță, orez, arpacaș sau macaroane, plante uscate, culese vara din crânguri sau de pe lângă casă – leuștean, mărar, cimbrisor, busuioc, mentă, funcție de necesități. Ne deprinsesem toți cu acele gusturi, și atunci când nu le regăseam în bucatele cu care ne ospătau ocazional mamele colegilor de clasă sau rudele noastre, rămâneam dezamăgiți și apoi refuzam să mâncăm prin străini, dacă eram poftiți. Aveam atâta încredere în bucatele gătitе de mama, încât nici nu ne interesam decuvreme ce-o să avem la cină. Știam că bucatele vor fi gustoase și suficiente pentru toți. Mama gătea bine, mama gătea gustos, mama gătea cu drag și pasiune. Mama gătea mereu. Noi doar eram cinci copii, se mai întâmpla să ne calce pragul vreo mătușă sau vreun vecin tocmai atunci când ne așezam la masă și, negreșit, era invitat.

Cu diverse prilejuri, sau sâmbăta, mama cocea. Cocea plăcinte. Mai întâi pâine. Eram guri multe și nu puteam cumpăra zilnic pâine de la magazin, că zicea tata: „Pâinea asta de magazin nu ține de saț”. Adevărat, pâinea coaptă acasă era mai de saț, dar se mai făcea o mare economie în gospodărie să se coacă pâinea în cuptorul cu lemne. Făina se cumpăra cu sacul sau se măcina la moară, din grâul câștigat de tata la muncă în colhoz. Uleiul se făcea din răsărița noastră. Și tata avea talent la chiverniseală. Socotea în minte, foarte repede și cu exactitate. Așa că sâmbătă de sâmbătă mama plămădea, frământa și dădea la cuptor 10-12 tăvi cu pâine, care ne ajungeau pe toată săptămâna.



De cele mai multe ori, după ce scotea pâinea din cuptor, mai pune vreo două lemne ca să nu se răcească vatra și repejor, în tavele calde încă, așeza câte două-trei plăcințele din aluat în foi, pe care le pregătea în timpul celor câteva ore cât era pâinea în cuptor.

Plăcințele erau slăbiciunea mamei. Ele puteau să fie cu vișine sau cireșe (le conservam vara în borcane, după ce le scoteam sâmburii), cu mere, cu prune (ni le pregătea pentru iarnă *mămunea*, bunica de pe mamă, din copacul din fața casei sale, dându-le la cuptor în câteva rânduri și apoi ținute în pivniță, în vase mici de lut, bine legate). Bineînțeles, făcea plăcinte cu varză sau cu cartofi, dar pe astea le consideram ordinare. Puteau fi coapte și în cursul săptămânii pe tigaie, la aragaz. Cele dulci sau învârtite cu dulceață de prune sau din petale de trandafir se coceau doar la cuptor. Și mama le zicea adevărate plăcinte. Ele se coceau sâmbăta, în cantități impresionabile – „Că cine știe ce creștin ne intră-n casă și trebuie să ai cu ce-l omeni”.

Această preocupare pentru *a avea cu ce omeni un creștin* m-a marcat pe toată viața. Întâi de toate, din obișnuință, în fiecare sâmbătă mă lansam și eu în diverse aventuri culinare, gătind bucate multe și diverse, și pentru

sâmbătă, și pentru duminică. Mai târziu, când copiii crescuseră, mă mai dezobișnuisem să mă tot învârt pe lângă plită și cuptor. La bătrânețe, mama a stat cu noi câțiva ani: deoarece era bolnavă de diabet zaharat, și fiindcă tata se trecuse din viață foarte repede, mistuit de o boală neidentificată de medici, n-am vrut s-o lăsăm singură, departe de noi. În primul an, până a se obișnui cu modul nostru de viață, în fiecare sâmbătă aveam de trecut examenul omeniei pentru creștini: „Cum așa, nu gătim sarmale, nu facem plăcinte? Poate niște răcitură sau friptură?..” Și de fiecare dată trebuia să explic că noi mâncăm doar bucate proaspete gătitе, că nimeni n-o să ne vină în vizită neinvitat sau fără să ne anunțe, că am eu un ceai ca să stau în calea unei prietene sau vecine. Dar tânga mamei după acele obișnuințe, care îi intraseră în sânge, care făceau parte fizică din ea era așa de mare, încât eu am revenit la acea tradiție de a fi pregătită cu de toate pentru a întâmpina eventualii creștini care urmau să ne calce pragul sâmbăta sau duminica după slujbă. Așa că din respect pentru mama și tot universul, în care ne-a crescut și ne-a ridicat printre oameni, sau poate din frică de nemulțumirea ei, eu m-am conformat acelui principiu de *a omeni un creștin*. Și în post, și în cășlegi.

Lazarlu - la Aromânii Fărșeroți

■ Maria PARIZA

Obiceiul popular *Lăzărelul*, practicat în sâmbăta dinaintea Floriilor, este cunoscut la aromâni sub denumirea de *Lazarlu*. Trăind foarte răspândiți, în arealul balcanic, acesta s-a manifestat în mai multe variante, în ceea ce privește simbolurile și cântecele specifice, toate purtând însă aceeași semnificație, de regenerare calendaristică a timpului, asociată cu influența creștină a învierii lui Lazăr.

Câteva variante, așa cum erau practicate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost culese și descrise de cunoscutul folclorist, academicianul Pericle Papahagi, în lucrarea *Din literatura populară a aromânilor* (apărută ca vol. al II-lea, din seria „Materialuri folcloristice”, Culese și publicate prin îngrijirea lui Gr. C. Tocilescu, București, Tip. Corpului Didactic C. Ispasescu, G. Bratanescu 1900, XXIII + 1072p.), care a rămas o sursă documentară de bază pentru cercetători.

Aromânii din diferite zone ale Peninsulei Balcanice, colonizați inițial în Cadrilater (între 1925-1933) și apoi recolonizați în Dobrogea de Nord, în mase compacte, au continuat să-și practice tradițiile și obiceiurile specifice, unele fiind bine conservate și azi, altele diluându-se pe parcurs, iar altele fiind total abandonate. Obiceiul *Lazarlui* s-a practicat în comunitățile rurale din Dobrogea, până în anii 70.

În rândurile care urmează, ne-am propus o prezentare a felului cum am fost trăit, pe viu, acest obicei, generația mea, prin anii 1960 -1965, într-o vatră de aromâni fărșeroți, din județul Constanța,



respectiv, în comuna Mihail Kogălniceanu. Impulsul de a scrie a fost mai mult emoțional, obiceiul păstrându-se viu, în memoria mea afectivă, ca unul care avea ceva din mirajul colindelor. Aceasta nu exclude însă și posibilitatea valorificării acestei mărturii, ca un studiu de caz, în eventuale abordări teoretice, ce țin de preceptele etnografiei locale.

Varianta acestui ceremonial, specifică fărșeroților veniți din nordul Greciei, era rezervată numai cetei feminine. Acestea, numite *Lazarine*, erau, de obicei, compuse din 3-4 tinere, între 11-15 ani. Fiecare grup ne adunam vineri seara, spre sâmbătă (Tră Vaghiu) să pregătim o păpușă, simbolizându-l pe Lazăr. Era primul moment, cu o încărcătură emoțională deosebită, căci ne puneam la încercare imaginația, existând o adevărată competiție între grupuri, în realizarea unei păpuși cât mai frumos împodobită. Investiția nu se limita numai la orgoliile grupurilor, incluzând și dorința de a impresiona plăcut gazdele colindate. Intuiam în comportamentul acestora un plus de rezonanță pe care îl aducea acest simbol, asociat cu cântecul specific *Lazarlui*. Cu cât păpușa era mai bine realizată, cu atât reflecta și gradul de considerație acordat evenimentului, generând, pe măsură, și o simbioză emoțională a celor două părți: colindător-colindat.

Păpușa era confecționată din două bețe, unite sub formă de cruce, de aproape un metru lungime (foloseam, în general 2 făcălețe, unul mai lung și celălalt, pe orizontală, mai scurt), capul fiind confecționat dintr-un ghemotoc de lână, întotdeauna îmbrăcat în pânză albă, fără a-i imprima elementele feței, prinzându-i, eventual, anumite basmale sau eșarfe. Și ne pricepeam la aceasta, căci păpușile copilăriei noastre erau numai cele concepute de noi, din două bețișoare, legate în același fel. Era mai greu cu cârpele, pentru croirea hăinuțelor, așteptând cu nerăbdare ca mamele noastre să peticească vreo haină uzată, ca să sustragem și noi niște bucațele. Jocurile noastre cu aceste păpuși, erau adevărate ateliere de creație, de schimburi de experiență și modele, unele dintre noi fiind îndrumate de mame sau bunici mai pricepute. Defapt, până am ajuns la grădiniță, nici nu știam cum arată o păpușă adevărată, căci niciuna dintre noi nu avea așa ceva și nici nu se comercializau pe

atunci, în mediul rural.

Lăzărelul nostru, conform tradiției, era îmbrăcat cu haine de fetiță. Pentru aceasta, căutam hainele, din timp, pe la rude și cunoștințe. Acestea, la rândul lor, se simțeau măgulite să fie incluse în acest ritual, oferindu-ne cele mai alese hăinuțe. *Lazarlu* mai trebuia împodobit și cu „mânuchiri”, adică cu niște salbe cu cruciulițe de argint, podoabele feminine specifice aromâncelor. Cum generațiile vremii renunțaseră la portul tradițional, nu prea mai găseam astfel de podoabe și am început să le înlocuim cu bijuterii moderne (lanțuri, mărgel), și acestea destul de greu de procurat, în mediul rural.

Sâmbăta de dimineață începem să colindăm cu *Lazarlu*, până pe la amiază, din casă în casă, fiecare ceată având partea ei de sat. De obicei, era aleasă să poarte *Lazarlu* cea cu vârstă mai mare, deci mai voinică, pentru că păpușa trebuia ținută mereu în picioare, fiind destul de grea. Ca regulă de bază, cântecul era destinat bărbaților din familie, cu precădere flăcăilor, iar lazarinele erau întâmpinate la ușa casei, de stăpână, însoțită, eventual, numai de alte femei din familie.

Cântecul scurt, cu o melodie în tonul baladei, interpretat la unison, era compus din versurile: „*Meaști Doamne Lazarlu/ S-ță băneadză Dașarlu/ Sir Maru, sir Saranda/ Sir....(un nume) Lazarlu/ S-ță băneadză Dașarlu.*” („Dăruiește, Doamne pe Lazăr/ Să-ți trăiască flăcăul/ Sir Maru/Sir Saranda/Sir (nume) Lazăr/Să-ți trăiască flăcăul).

În societatea tradițională, obiceiul fărșeroților avea, însă, și ceva valențe de genul „nupțial”, anunțând maturizarea Lazarinelor. Altfel spus, era un fel de expunere a domnișoarelor, cu perspectiva de a accede la condiția de logodnice, pe la mamele flăcăilor satului. Probabil că și noi conștientizam, într-un fel, aceasta, de vreme ce mai schimbam



păpușa și în funcție de casa unde doream să fim remarcate, când aveam vârste mai mari. În acest spirit, ceremonialul era, uneori, presărat cu ușoare tachinări, de către mamele-gazdă, cu raportări la păpușă, de genul: „*Tora cu păpușa și la anu cu un gioni aleptu*” („Acum cu păpușa și la anu, cu un flăcău frumos”), „*Mușatu gioni ț-aliseși*” („Frumos băiat ți-ai ales”) sau „*La anu s-ai parti cu un gioni ma mușatu*” (La anu să ai parte de un flăcău mai frumos”). Gesturile și formulele gazdei aveau, desigur, un impact emoțional important, asupra noastră, căci le tălmăceam și răstălmăceam, mult timp după aceea, iar mamele noastre, în funcție de aspirații, ne tot trăgeau de limbă, asupra reacțiilor gazdelor, cu băieți de însurat.

În ceea ce privește numele onorat în cântec, exista un adevărat protocol al precăderii, în funcție de situația fiecărei familii, căci nu erau private de binecuvântarea colindului nici familiile fără flăcăi. Eram bine instruite de familie, în acest sens. Acolo unde erau mai mulți flăcăi, regula era să fie inclus în cântec numele celui mai mare. În familiile care trăiau bucuria unui băiețel nou-născut, se cânta pentru acesta, iar dacă era fetiță, se acorda prioritate tatălui și apoi se repeta cântecul și pentru copilaș. În casele fără copii, sau numai cu fete mai mari, era menționat numai numele stăpânului casei. Desigur, la cererea gazdei, cântecul putea fi repetat, cu numele tuturor flăcăilor din casă.

În general, ni se ofereau bani, dar și ouă, conform tradiției. Bineînțeles că ne bucuram mai mult de bani, pe care îi împărțeam, apoi, în mod egal.

Azi, percep amintirea acestui obicei, ca un „îngrășământ” adăugat ființei noastre, spre a deveni mai simțitoare la identitatea comunității care ne-a dat leagănul moral și, totodată, ca un exercițiu spiritual, care poate asigura o acceptare mai filtrată a unor obiceiuri noi, tot mai avangardiste, ale lumii moderne.



La Paștele cailor

Ioan ADAM

Când vrea să exprime glumeț ideea de niciodată, țărânul spune **la Paștele cailor**. De ce al cailor și nu al altor animale? Bestiarul folcloric românesc e plin de făpturi năzdrăvane: boi, zgripturoaice, pajuri, corbi, cocoși, motani, câini, oi, berbeci, furnici, rațe, tăuni, țânțari, cerbi, raci, pești, porci, lei, dar mitologia hipică e cea mai vastă. Făt-Frumos fără cal e ca nunta fără lăutari. Calul străbate ca vântul și ca gândul spațiul, dar sunt multe basme în care el parcurge și timpul. Sunt cai de aramă, de argint, de aur, ba chiar și de sticlă ori de fier, cai multilingvi și prooroci, precum al lui Harap-Alb. În vechime, românii țineau, adică sărbătoreau, **ziua cailor**, în sâmbăta Sânt Toaderilor, când femeile trăgeau caii de coadă, ba chiar și o **zi a iepelor**¹, care cădea într-o joi, înainte de aceea consacrată armăsarilor. Și Sânt Toader a fost cavalerist, iar a-l sărbători însemna a aduce încă un omagiu cavaleriei, armă de tradiție mai ales la moldoveni.

Dacă prin satele mai izolate se mai prăznuiesc și azi Todorusaliile, sărbătoare ce împarte în două intervalul dintre Paști și Rusalii, un **Paște al cailor**, precis datat ca Ignatul pentru porci, nu există. Într-un acces autocritic, spiritul ironic al românului a sfichiuit această sete de celebrare continuă. Prin 1909, când

facea inventarul superstițiilor noastre păgubitoare, George Coșbuc semnală vreo 160 de zile nelucrătoare la români. Pe la noi, parcă și sfinții îndeamnă la lene. Sfintei Luni nu-i place ca țărâncile să toarcă de ziua ei. Sfânta Marți introduce interdicția cusutului. Iesutul e păcat de moarte în fața Sfintei Miercuri. Vai de femeia ce croiește în ziua Sfintei Joi. Sfintei Vineri din credințele noastre folclorice îi place să te vadă stând cu mâinile în poală. Sfânta Sâmbătă prescrie îmbăierea, dar oprește categoric spălatul rufelor.

Se vede că, plictisit de atâtea interdicții, românul cu dor de muncă a născocit și un **Paște al cailor**, pentru a râde pe seama leneșilor. Ca rădăcină de zicale, Paștele nu e o sărbătoare prea productivă. Dacă facem inventarul expresiilor derivate, descoperim mai degrabă norme morale. Prin Muntenia, dar și prin Moldova, se zice **Crăciunul sătul și Paștele fudul**², semn că pântecul trebuia umplut iarna, iar îmbrăcămintea înnoită primăvara. Ceea ce nu înseamnă că abundența culinară și rafinamentul gastronomic ar fi incompatibile cu zilele ce marchează Învierea Domnului. Dimpotrivă, paremiologia românească sancționează indigența alimentară practică în toiul acestei mari sărbători prin expresia **ca fasolea (sau braga) în ziua de Paști**. Despre un tip isteț, dezghețat, chiar încrezut (dar cu unele motive să fie așa!) se zice că e **dat în Paște**.

Paștele marchează o excepție, de unde zicalele **nu e în toate zilele Paști** sau **din ani în Paște**,

adică foarte rar. Pentru **niciodată** s-a născocit, cum spuneam, **Paștele cailor**. Strămoșii noștri romani preferau pentru asta catării. Ei ziceau *cum mulo pepererit* (când va făta catârul, știut fiind faptul că respectivul animal n-are darul reproducerii). Tot romanii foloseau, pentru a exprima aceeași idee, formula *ad calendas graecas*, adică **la calendele grecești**, tocmai pentru că grecii n-aveau calendă ca romanii. Toate popoarele europene au zicale pe această temă. Francezii spun: *tous les trente-six du mois* (la fiecare 36 al lunii) și *à Paques et à la Trinité*, adică în ziua în care vor pica în același timp Paștele și Sfânta Treime, lucru irealizabil pentru că între cele două sărbători sunt 40 de zile. Aceeași imposibilă concomitență e invocată și de englezi în zicala *When two Sundays come together* (adică, pe românește, când vin două duminici odată). Tot ei, care au, precum ardelenii, o slăbiciune pentru porc, spun *when pigs fly* (când o zbură porcul).

Dar parcă cele mai năstrușnice, mai expresive zicale, tot românii le au. Ei te trimit la **Moș Așteaptă**, la **Moșii ai verzi** și vorbesc despre vremurile în care **se băteau urșii în coadă** ori **cânta cucul în baltă**. Tot ei profeteșc sarcastic timpurile în care **va face broasca păr, spânul barbă, boul lapte**, iar **plopul pere și răchita micșunele**.

Proverbul acesta îndeosebi poartă ghinion politicianilor fără simțul realității, care contează prea mult pe răbdarea românilor.

¹ Praznicul acesta ar fi motivat de mitul cristic. Legende noastre susțin că Fecioara Maria L-a născut pe Iisus în grajdul lui Crăciun, în care stăteau laolaltă boi și cai. Mai blajini, boii au mâncat puțin fân și au adormit. Nesătui, caii au rumegat tot fânul, inclusiv cel pe care era așezat Pruncul Sfânt. Maica Domnului a binecuvântat boii și a blestemat caii să nu se sature decât într-o singură zi, aceea de Ispas, cunoscută și sub numele de Înălțarea Domnului. Țăranii îi spun acestei zile și **Joi a iepelor**.

² Vezi supra, **Crăciunul sătul și Paștele fudul**, p...

Amintiri cu parfum de Paște, copilărie și un copac roz

■ Anca JIGMOND

Se făcea că eram acum treizeci și ceva de ani, în aceeași perioadă, în Postul Paștelui. Fereastra de la camera mea dădea în stradă, iar peste stradă era curtea școlii mele. O grădină tare frumoasă avea școala noastră și surprinzător, căci nu am mai văzut altundeva o livadă de piersici. Dar nu acea livadă face astăzi subiectul amintirilor mele!

Undeva în lateral, solitar printre tuie și gard viu, creștea un copăcel pe care îl văd mereu în fața ochilor chiar și acum când el nu mai există. Dacă întind mâna îl ating, nările mi se bucură de mirosul florilor parfumate, iar culoarea desprinsă parcă din poveștile pentru fete (așa eram și eu atunci): cel mai frumos roz! Eram copii, fără net, fără televizor și distracția era să ne jucăm în curtea școlii și să mâncăm, așa în joacă, florile roz, cu gust dulce acrișor care înflorea acum: în Postul Paștelui!



Habar nu aveam ce copac este și mărturisesc că mulți ani nici nu am avut curiozitatea să aflu. Conta doar faptul că era drăguț și foarte roz. Cât despre florile pe care le consumam cu plăcere, nici nu ne puneam problema dacă sunt sau nu toxice!

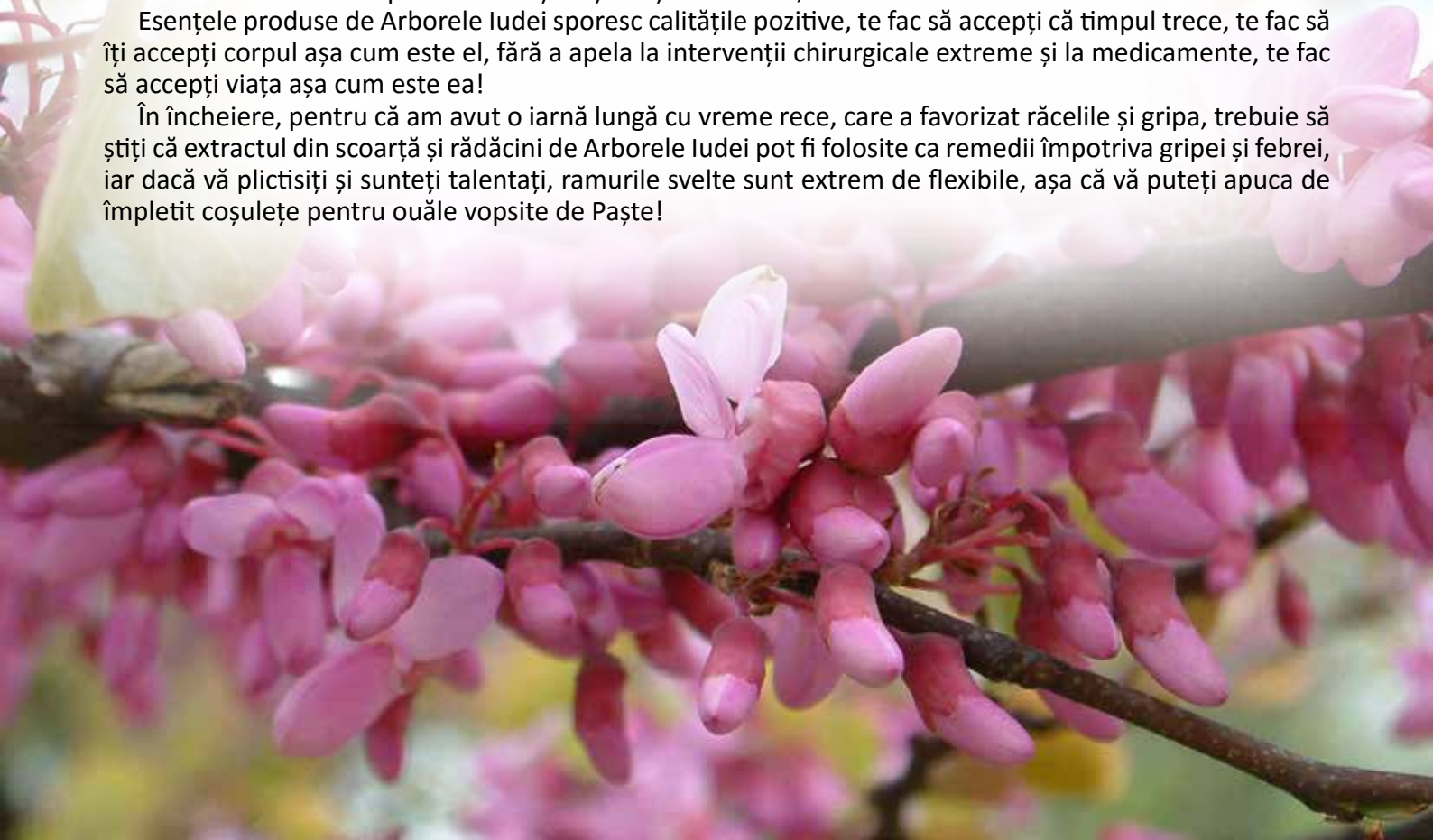
Așa că astăzi, spre știința tuturor, povestim despre „**Arborele ludei**” sau **RedBud** - în traducere „Muguri roșii” (*Cercis siliquastrum*), pentru că el este copacul amintirilor copilăriei mele. Înfloarește devreme, în aprilie, înaintea multor arbori și are în spate o legendă în strânsă legătură cu Paștele.

Legenda spune: Rușinat de faptele sale, Iuda s-a spânzurat de un copac Cercis. De rușine, florile copacului, care erau albe la acea vreme s-au îmbujorat pentru că trădătorul lui Iisus Hristos l-a ales tocmai pe el ca să-și ispășească faptele.

Trecând peste legendă, valoarea ornamentală a acestui arbore este extrem de mare, v-am spus doar – este amintirea copilăriei mele și deși nu știam atunci, florile sunt comestibile.

Esențele produse de Arborele ludei sporesc calitățile pozitive, te fac să accepți că timpul trece, te fac să îți accepți corpul așa cum este el, fără a apela la intervenții chirurgicale extreme și la medicamente, te fac să accepți viața așa cum este ea!

În încheiere, pentru că am avut o iarnă lungă cu vreme rece, care a favorizat răcelile și gripa, trebuie să știți că extractul din scoarță și rădăcini de Arborele ludei pot fi folosite ca remedii împotriva gripei și febrei, iar dacă vă plictisiți și sunteți talentați, ramurile svelte sunt extrem de flexibile, așa că vă puteți apuca de împletit coșulețe pentru ouăle vopsite de Paște!



„Chemării în jurul Bisericii și Școalei”

■ LAURA CALOEAN

Revista lunară axată pe coroborarea eforturilor școlii și ale Bisericii în vederea „îmbunătățirii vieții noastre sufletești și ale celei materiale”¹ a fost **„CHEMARE ÎN JURUL BISERICII ȘI ȘCOALEI”** subintitulată „foaie de îndrumare morală și luminarea poporului creștin” (aprilie 1936 - septembrie 1937). Pentru a fi elocventă colaborarea dintre cele două instituții, publicația își avea sediul administrativ la biserica „Sfinții Împărați” din Tulcea, iar redacția la Școala nr. 4 b din același oraș.

Redactată de către un consiliu format din pr. Al. Anghel și învățătorii D. Dogaru, Petre Vineș și N. Daminescu², revista încearcă să rețrezească în sufletele mamelor sentimente creștine pe care să le imprime copiilor, spre a-i pregăti pentru viața socială.

Dintre preoți întâlnim redactori cu state vechi la „Viață adevărată”: pr. Al. Anghel, semnatarul articolului „Învierea Domnului”, care precede articolul-program, pr. Filip Gugoasă (Azaclău, Galați), pr. Const. P. Beldie (Perieni, Tutova), pr. Al. S. Dumitriu (Somova), pr. Mihail V. Blănaru, pr. Teodor Iordache (Parcheș, Tulcea), dar și pr. Preda Ionescu, pr. Bucur Radu, doi colaboratori noi. Alături de clerici sunt și laicii: înv. N. Damienescu, înv. D. I. Dogaru, înv. Eliza Andrei, înv. V. Iosub, dr. S. Surugiu, E.C., Letiția Mitan, studentă în Teologie, înv. Maria pr. Popoiu, dr. St. Ichim, dr. Ivănescu, Th. Marin. Unele articole sunt preluate din publicațiile centrale – „Universul”, „Sănătatea”, „Glasul Monahilor”, „Cronica Romanului”, „La Solidarité Sociale” și „Calea Vieții”.

La tipografia „Curierul Tulcei” au fost imprimate 18 numere (dintre care patru duble și unul, ultimul, numerotat 3-6, iunie-septembrie 1937), în total aproximativ 122 de pagini cu format 24 x 17 cm., ale „Chemării în jurul Bisericii și Școalei”, periodic comercializat cu 2 lei/exemplarul, iar abonamentul anual contra sumei de 20 de lei.

Publicația este recomandată și de către redactorii de la „Viață adevărată”: „Recomandăm cititorilor noștri foaia «Chemare în jurul Bisericii și Școalei». Este o publicație care poate fi de folos în orice



familie”³. Există teme predilecte comune ambelor reviste: viețile sfinților, îndemnuri duhovnicești, sfaturi practice pentru familie, cum pot fi prevenite îmbolnăvirile (plante medicinale pentru „uciderea panglicei limbricilor și a viermilor intestinali”⁴).

Periodicul, pus sub semnul îndemnului hristic: „Veniți către Mine toți cei osteniți și împovărați și eu vă voi odihni pe voi” (Matei XI, 28), era gândit să respecte o anume schemă funcțională, regăsită în mai toate numerele. Rubrici precum: „Din Fântâna Darurilor”, „Sfatul medicului”, „Colțul plugarului”, „Moș Neculce”, poezii, știri importante, dar, în același timp, perene (problema comunismului în Rusia ș.a.), articole moralizatoare, „Cugetări”, „Sfaturi pentru suflet”, fac ca paleta informațională să graviteze în jurul familiei și al educației: „Să facem ca copiii noștri să afle din spusele noastre, a

¹ Petre Vineș, învățător, *Iubiți cititori* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 1, aprilie, p. 2 – articolul-program în extenso se află la anexa nr. IV.39.

² Comitetul de conducere apare semnalat în numărul din februarie 1937.

³ *** *Diverse* în „Viață adevărată” (Sulina) an III (1937), nr. 2, februarie, p. 16.

⁴ *** *Câteva plante medicinale pentru uciderea panglicei limbricilor și a viermilor intestinali* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 5-6, august-septembrie, p. 14.

Revista „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei“

Cuprinde:

- 1) Cuvânt către cititori
- 2) La Biserică
- 3) Toate le pot...
- 4) Metehnele
- 5) Dela Sf. Apostol citire...
- 6) De la Pilde citire
- 7) O întâmplare adevărată
- 8) Din fântâna Darurilor
- 9) De admirare, poezie de C. Crișanul
- 10) Sfatul medicalului
- 11) Piele din praștia lui David
- 12) Colțul plugarului
- 13) Apel...
- 14) Colțul gospodinei

Tip. „Curier - Tulcea” - Tulcea

ANUL II No. 3, 4, 5, 6

Iunie, Iulie, Aug., Sept. 1937

Veniți către mine toți cei osteniți și împovărați
și eu vă voi odihni pe voi—Matei XI. 28.



Foaie de îndrumare morală și luminarea poporului creștin
apare lunar
Abonamentul 20 lei anual

Redacția: Școala No. 4 b. Tulcea Administrația: Biserica Sf. Împărați—Tulcea
Comitetul de Conducere:
Pr. Al. Anghel, D. Dogaru, Petre Vineș și N. Damienescu—Învățători.

Cuvânt către cititori

Tuturor celor cari ne-au scris și ne-au întrebat de ce n'am
apărut pe lunile de vară, ținem să le cerem scuze.

Cei mai mulți dintre prietenii noștri cari muncesc oălturi
de noi, au fost plecați din localitate. Așa că din lipsa co-
laboratorilor am fost siliți să amânăm apariția până în luna
Septembrie.

Acum ne-am adunat cu toții și cu aceleași dor și dragoste
de muncă, cu puterile întărite și cu sprâjini pe care il ce-am
Celui Prea Înalt, vom porți mai departe.

Încrederea cititorilor, ne este un puternic îndemn!

Vom căuta să ținem aceleași linii, sprâjini din rădăcini

celor mai bătrâni, glume cu haz, ghicitoriile cu multe
rosturi, povești cu cai năzdrăvani. [...] Să înviorăm
din nou vatra cu focul care s-a stins aproape.
Scânteia ce mai licărește s-o reapindem, căci altfel
nu mai are cine mai spune în urma noastră celor
ce vin, că la acea lumină am răscolit trecutul, am
încălzit inimile tineretului cu ideea nației noastre,
dându-le puteri pentru vremuri grele.

Să nu înmormântăm petrecerile de la sat,
căci înmormântăm comoara sfântă a sufletelor
românești și atunci nu vom binemerita decât
blestemul⁵. Importanța mamei în formarea copiilor
ocupă un loc primordial, deoarece: „mamele n-au
creat nici Iliade, nici pe Hamlet... dar au făcut ceva
mai mult: au crescut pe genunchii lor pe marii
creatori ai lumii”⁶. Lor le-au fost destinate rubrici
precum: „Colțul mamei și al copilului”, „Sfaturi
pentru gospodine”, „Rețetele gospodinei” (conserve
pentru iarnă, prăjituri) și articole despre mame
iubitoare de Dumnezeu.

Materiale destinate catehizării parohienilor
(„Semnul Sf. Cruci”⁷, „Dragostea este mai presus de
toate”⁸), prevenirii invaziei sectelor (îndemnându-i
pe creștini să „apere Ortodoxia în fața atacurilor
sectare”⁹ pentru că „Nu-i bună orice credință”¹⁰),
aprofundarea înțeleșurilor textelor biblice,
redescoperirea tradițiilor uitate sunt teme de
interes pentru colectivul redacțional. „Tinerimea,
adică flăcăii, au uitat să mai facă hora, iar fetele
se plimbă 2-3 dintr-un capăt la celălalt al satului,
îmbrăcate care mai de care, cu mai multă mătase.
Nu mai au pe ele din războiul gospodinilor cunoscut
odinioară. Totul strein, până și sufletul”, constată cu
regret învățătorul Petre Vineș¹¹.

⁷ Th. Marin, *Semnul Sfintei Cruci* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an II (1937), nr. 1-2, aprilie-mai, pp. 6-7.

⁸ *** *Dragostea este mai presus de toate* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 5-6, august-septembrie, p. 11.

⁹ *** *Frate creștine* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 1, aprilie, p. 3.

¹⁰ Pr. Const. P. Beldie, *Nu-i bună orice credință* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 3-4, iunie-iulie, p. 6.

¹¹ Petre Vineș, *Să desgropăm trecutul* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 3-4, iunie-iulie, p. 4. În plus: P. Vineș, *Clăcile noastre* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 7, octombrie, p. 5.

⁵ P. Vineș, învățător, *Clăcile noastre* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 7, octombrie, p. 5.

⁶ V. Iosub, *Colțul mamei/Mama* în „Chemarea în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 2, mai, p. 4.

Nu sunt omise nici informațiile legate de viața parohiei, biserica „Sfinții Împărați” din Tulcea. Astfel, aflăm că pe data de 9 aprilie 1936 a fost sfințit epitaful pictat de E. Kelly din Galați. A fost procurat contra sumei de 6.700 de lei, dobândiți prin donații de la credincioși¹². Tot prin mărinimia a trei enoriașe a fost achiziționată și „fața pentru Sfânta Masă, în valoare de 2500 lei”¹³. Nu puține au fost apelurile pentru „repararea bisericii Sfinții Împărați Constantin și Elena din orașul Tulcea, reparație ce urmează să se facă în anul 1937”¹⁴, însoțite de publicarea istoricului așezământului de cult¹⁵. Clădirea bisericii, reparate în anul 1938, a fost afectată de bombardamentul din timpul războiului.¹⁶

Revista se distribuia pe bază de abonamente. În februarie 1937, conform datelor publicate, s-au înregistrat cei mai mulți cititori cu abonamentele achitate¹⁷ (abonamentul era de 20 lei anual însă, cu o singură excepție, ceilalți au plătit 100 de lei), 49 de persoane enumerate printre care, la loc de cinste, se afla Petre Vineș, preoți ai vremii, care cochetau cu gazetăria prin mai toate gazetele (locale sau de specialitate), doctori, învățători ș.a. Uneori, revista nu ajungea la timp în posesia cititorilor, „din pricina tiparului care este aglomerat și cu alte ziare și reviste”¹⁸.

Ultimul număr difuzat a fost cel din iunie-septembrie 1937. În editorial, responsabili foii le răspundeau „tuturor celor cari ne-au scris și ne-au întrebat de ce n-am apărut pe lunile de vară”¹⁹, de unde reiese că abonații erau interesați de gazetă, exista un grup de cititori fideli. Cauza neapariției timp de trei luni a fost faptul că „cei mai mulți dintre prietenii noștri care muncesc alături de noi au fost plecați din localitate”²⁰. La reluarea editării se angajau să păstreze aceeași linie moralizatoare, bazată pe educația copiilor, a tinerilor și a familiei în întregime. Veniseră odihniți, aveau poftă de muncă, își doreau să continue ceea

¹² *** *Dragoste de cele sfinte* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 1, aprilie, p. 8

¹³ Idem.

¹⁴ *** *Apel. Comitetul parohial* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1936), nr. 1, aprilie, p. 6.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Comitetul parohial, *Apel către enoriașii bisericii „Sf. Împărați” și către toți bine voitorii noștri* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an II (1937), nr. 3, 4, 5, 6, iunie, iulie, august, septembrie, pp. 15-16.

¹⁷ „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an I (1937), nr. 10, ianuarie, p. 6.

¹⁸ *** *Anul al doilea* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an II (1937), nr. 1 - 2, aprilie - mai 1937, pp. 5 - 6.

¹⁹ *** *Cuvânt către cititori* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an II (1937), nr. 3, 4, 5, 6, iunie, iulie, august, septembrie, pp. 1-2.

²⁰ Idem.



ce au început, parcă nevrând să creadă că va fi cel din urmă număr. Doar pe coperta 3 apare o notă adresată „Prietenilor Revistei Noastre”²¹, pe care o voi reproduce în întregime: „Urmăriți de câteva luni strădania noastră. V-ați convins că fiecare și întreg gândul nostru a fost închinat ridicării poporului. Altă preocupare n’am avut și mărturisim, că nu vom avea-o niciodată în viitor.

Suntem hotărâți să luptăm cu îndârjire pentru luminarea celor ce ne vor urma făcând să pătrundă în sufletele tuturor raza caldă și luminoasă a sfintei învățăături creștine ortodoxe.

Prieteni ai revistei noastre, numai în jurul Bisericii și școalei veți afla mântuirea sufletului și drumul adevărat spre Împărăția cea Veșnică!”

Aceasta a fost ultimul cuvânt al „Chemării în jurul Bisericii și Școalei”. Motivul depunerii armelor nu îl știm, din revistă reiese doar faptul că, cel puțin pe plan local, anul 1937 fusese unul dificil, biserica „Sfinții Împărați” din Tulcea, unde revista își avea sediul administrativ, trebuia reparată după bombardamentul suferit în timpul războiului.

²¹ *** *Prietenilor Revistei Noastre* în „Chemare în jurul Bisericii și Școalei” (Tulcea), an II (1937), nr. 3, 4, 5, 6, iunie, iulie, august, septembrie, copertă III.

Părintele Ion Durac, preotul românilor din Finlanda

■ DAN COJOCARU

Orașul Turku a apărut spre sfârșitul secolului al XIII-lea, el fiind cel mai vechi oraș din Finlanda, și a devenit rapid cel mai important centru economic. A păstrat acest statut timp de câteva sute de ani, până când Finlanda a fost anexată de Imperiul Rus în 1809 și capitala Marelui Ducat al Finlandei s-a mutat la Helsinki în 1812. După aceea, Turku a continuat să fie cel mai populat oraș al Finlandei până pe la 1850. Datorită îndelungatei sale istorii, el a fost locul numeroaselor evenimente istorice care au influențat istoria Finlandei. Pentru anul 2011, Turku a fost desemnat Capitală Europeană a Culturii, împreună cu capitala Estoniei, Tallinn. Fie doar și pentru aceste recomandări și trebuia să vizităm prima capitală a Finlandei.

Așa că am răspuns invitației părintelui Ion Durac, preot paroh al bisericii cu hramul Sf. Cuvioasă Alexandra, preotul românilor stabiliți aici, pe care l-am rugat să ne povestească câte ceva despre viața conașionalilor noștri stabiliți prin aceste locuri.

- *Părinte, bine ne-ați primit în casa dumneavoastră și a enoriașilor dumneavoastră aici, la Turku. Vă rog să ne spuneți câteva cuvinte despre biserica ortodoxă din acest oraș finlandez.*

- Biserica de aici împlinește anul acesta în septembrie 170 de ani de la sfințire și avem deci mare sărbătoare. Spre deosebire de multe biserici, ea are patron o sfință, este Sf. Muceniță Împărăteasă Alexandra, soția Împăratului Dioclețian, care a murit ca martir pentru că era creștină. Este important pentru noi lucrul acesta știind că de obicei bisericele, în afara celor cu hramul Sf. Fecioare Maria, au hram de Sfinți, mai rar sunt situații ca aceasta de aici. Lucrul acesta nu este întâmplător și, chiar dacă nu există niciun document scris, atunci când s-a construit biserica, Țarina Rusiei era Alexandra, iar noi credem că există o legătură cu alegerea hramului acestei biserici. Probabil Țarul a dorit ca Țarina să fie patroana bisericii și a parohiei.

- *Sunteți aici de 26 de ani, asta însemnând că faceți parte dintre primii români stabiliți aici. Câți români sunt acum în această zonă?*

- Eu sunt preot al Bisericii Ortodoxe Finlandeze, iar pentru români fac slujbe în mod onorific, chiar ieri am avut un botez, urmează să



avem o cununie zilele următoare, iată deci că au ajuns mai ales în ultima perioadă din ce în ce mai mulți români. Membrii parohiei sunt circa 300 de români, dar în zonă se află mai mult de 1000 de conașionali, cei mai mulți dintre ei lucrează pentru perioade scurte de timp după care se întorc acasă. Nu sunt deci toți stabiliți aici. În zona orașului Turku, oraș cu o populație de circa 200 000 de locuitori, sunt 500-600 de români, parte dintre ei chiar foarte activi la biserică. Slujba în limba română se ține sâmbătă, pentru că duminica este slujbă în limba finlandeză. Biserica ortodoxă finlandeză ne dă un avantaj față de celelalte state din Europa pentru că ne pune la dispoziție bisericele unde ținem slujbele.

- *Cum își păstrează românii sărbătorile religioase Crăciun, Paște, aici știut fiind faptul că, cel puțin până de curând, acestea se petreceau acasă, în țară?*

- Biserica Ortodoxă Finlandeză este singura biserică ortodoxă care ține Paștele după calendarul Gregorian, aici toate sărbătorile se țin după acest calendar. Fiind o biserică de stat, acesta acordă zilele libere de sărbători, iar anul acesta diferența între Paștele după calendarul Gregorian și Paștele după calendarul Iulian este de 5 săptămâni. Destul de mult, astfel când tot fastul sărbătorilor de aici este deja consumat, românii noștri sărbătoresc și ei. E un motiv în plus care-i determină poate să se

îndrepte către casă, dacă sunt liberi de la muncă!

- *Venirea noastră aici la Turku are un scop. Suntem vestitori ai primăverii, aducem mărtişoare şi îl sărbătorim pe Bădia Ion Creangă. La noi a ieşit deja ursul din bârlog, iar copacii au înflorit deşi aici copiii sunt în vacanţă şi merg la schiat. Cum se păstrează tradiţiile populare şi câte dintre ele sunt aduse şi, de ce nu, sunt făcute cunoscute şi finlandezilor?*

- Din păcate, aceste tradiţii se diluează, se pierd pentru că mulţi dintre români chiar dacă le mai aduc în casele lor nu le şi arată celorlalţi membri ai comunităţii. Ba mai mult, nu vor să vorbească româneşte cu copiii lor, nu este un lucru bun. Eu am doi băieţi, unul de 18 celălalt de 24 de ani, cu care am vorbit numai româneşte, iar asta nu-i împiedică acum să studieze aici şi să termine facultatea, fiind chiar avantajaţi de faptul că pornesc la drum cunoscând mai multe limbi. Eu sunt abonat în România la Magazin Istoric, iar faptul acesta mă ajută foarte mult. Aici scriu o revistă în limba română, iar dacă nu am timp să scriu articole preiau câte unul din acest magazin.

- *Noi vă punem cu drag la dispoziţie revista Datina a Centrului Cultural Judeţean „Teodor Burada”, de unde cu siguranţă puteţi prelua articole extrem de interesante. Am adus deja mai multe exemplare din ultimele şase ediţii.*

- Vă mulţumesc! Eu în general am scris articole legate de istoria noastră, mie îmi place foarte mult istoria, mai aleg şi poezii, multă lume mă întreabă unde le găsesc, dacă vrem le găsim, acum şi cu ajutorul dumneavoastră. În Finlanda avem acest ritual al cafelei de după slujbă, o întâlnire care de cele mai multe ori durează chiar mai mult decât slujba. Este un obicei care ne adună la un loc şi unde discutăm, schimbăm impresii, chiar şi despre politica şi evenimentele din ţară, oamenii de aici privind mereu la ceea ce se petrece acolo. Întotdeauna atingem şi probleme de cultură românească, este imposibil să nu facem şi asta.

- *Cum vom putea reuşi să facem cunoscută cultura românească printre finlandezi având în vedere diferenţele clare dintre ei şi români şi cum reuşim să-i atragem pentru a ne vizita ţara?*

- Direct sau indirect în această perioadă am încercat să le prezint finlandezilor aspecte ale culturii noastre vorbind la toate întrunirile noastre, aşa cum spuneam, în primul rând despre istoria noastră, despre cultura noastră pornind, evident, de la biserica ortodoxă română, dar am fost invitat să vorbesc şi despre tradiţii ca acesta legat de mărtişor pe care copiii cu ajutorul mamelor lor le

confectionează pentru a le dăruia. Femeile noastre, soţia mea cu ajutorul femeilor din parohie, gătesc mâncare tradiţională românească. De exemplu la 1 Decembrie am sărbătorit 35 de ani de când la Timişoara am fost hirotonisit preot, iar meniul oferit a fost unul bazat exclusiv pe preparate tradiţionale. Vă amintiţi şi dumneavoastră succesul pe care l-aţi avut de Ziua Dobrogei cu meniul dobrogean, iată deci cum arta culinară ne apropie. În Finlanda porumbul nu creşte, aşa că mămăliga noastră a fost ceva nou pentru ei, un element care nu face parte din bucătăria lor, ca multe altele, de exemplu sarmalele în foi de viţă şi chiar vinul adus de noi din ţară.

- *Vă mulţumim pentru găzduire părinte. Trebuie să ştiţi că noi ieşim din ţară şi colindăm lumea tocmai pentru a duce cu noi cultura şi tradiţiile noastre devenind un soi de ambasadori care vor să arate lumii tot ce avem noi mai frumos. În acelaşi timp, încercăm să alinăm dorul de casă celor care dintr-un motiv sau altul au fost nevoiţi să plece departe.*

- Este adevărat, pentru mulţi dintre ei plecarea această este definitivă. Copiii sunt legătura cu viitorul, iar copiii născuţi şi crescuţi aici aparţin deja acestor locuri şi mai puţin locurilor în care s-au născut părinţii lor.

- *Romanii spuneau că aparţinem unui pământ din momentul în care înmormântăm pe cineva drag acolo. Iar dacă românii vor începe să facă şi lucrul acesta pe lângă nunţile sau botezurile pe care deja le fac este semn că este un drum pe un sens unic. Dar, părinte, rădăcinile rămân!*

- Asta este adevărat. Noi ne uităm la televizor în fiecare seară pe canalele româneşti, confuzia se naşte în momentul în care pe un canal o ştire este comentată într-un fel, iar pe un altul total diferit. Poate doar motivele de ordin financiar, aceleaşi care i-au determinat pe oameni să plece tot ele să-i facă să se şi întoarcă, dar deocamdată nu cred că există şanse de redresare. Vom vedea. Noi ne-am obişnuit, în primul rând, cu rigurile vieţii de aici, un sistem care funcţionează şi în care nu există corupţie şi în care omul cu cât munceşte mai mult cu atât este mai respectat. Totul aici porneşte de la muncă, ea este pe primul plan. Ca să concluzionăm, totul porneşte de la oameni, aici nu există ideea de „dai ceva şi se rezolvă”, există doar regulile care sunt respectate.

- *Vă mulţumim părinte Ion Durac, pentru interviul acordat şi vă promit că vom lua cu noi toate învăţămintele care pot ajuta la transformarea în bine a societăţii româneşti.*

Agricultură și politică pentru Dobrogea

■ Lavinia DUMITRAȘCU

Într-o societate care ar trebui să caute și să-și promoveze valorile, aducem în fața cititorilor un om care rămâne în istoria Dobrogei prin amprenta pe care a lăsat-o: Constantin Pariano. Un român, școlit în străinătate, care, după revenirea Dobrogei la Țară, s-a stabilit în Dobrogea, și-a pus în practică învățăturile de prin „străiniază” și a modernizat/ revoluționat agricultura și creșterea animalelor din regiunea care l-a adoptat.

Acesta nu a venit doar cu „știința”, ci și cu o experiență politică, ce i-a permis să se impună și pe acest plan. A fost conservator și s-a remarcat în apariția și dezvoltarea vieții politice dobrogene. A fost președinte al Consiliului Județean, Prefect și Senator. A fost lăudat de partizani și criticat de inamici politici. Ca în politică.

Dar, dincolo de tot și de toate, Constantin Pariano rămâne un pionier al agriculturii și creșterii animalelor din Dobrogea.

Constantin Pariano s-a născut la 20 septembrie 1846, în comuna Comișani din Dâmbovița. Părinții săi, greci de origine, erau mari proprietari și agricultori din Vlașca.¹ Petru Vulcan scrie, în *Albumul Dobrogei*, privitor la pregătirea acestuia următoarele: cursurile primar și secundare le-a urmat în țară, „cu râvna unei firi studioase și precoce. De mic îndreptându-și gândul la munca câmpului, făcu practică 3-4 ani pe proprietățile sale din Stănești și Chirculești din jud. Vlașca, apoi pleacă în Belgia, la Institutul de Agricultură din Gembloux unde își desăvârșe cunoștințele agronomice și în 1872 se întoarce în țară.”²

S-a stabilit în Dobrogea, în comuna Hasancea (Valul lui Traian, de azi), în 1893. Se pare, după spusele aceluiași Petru Vulcan, că nu a fost primit tocmai cu brațele deschise: „Începutul a fost greu. Locuitorii erau străini și nu voiau să-i înlesnească nici cele mai mici mijloace de existență sau de muncă. I se refuză locuință și apă din puțuri, astfel că fu nevoit să locuiască 3 luni într-o șurlă de pândari. Dar cu



înțelepciune și răbdare, rezistând oricărei greutate, construi puțuri, o fermă model, introduse unelte agricole perfecționate, cultura grâului și a rapiței, dezvoltă o activitate prodigioasă și așa stăruitoare că se impuse indigenilor, cari în scurtă vreme luară pildă și imitară munca marelui proprietar”. Care „a adus și mari foloase morale locuitorilor indigeni.”³ Astfel, încă din 1894, „a introdus sistemul perfecționat de cultură în Dobrogea prin fasoane mecanice repetată și printr-o cultură rațională a grâului și a rapiței.” Tot el a adus și impus aici unelte agricole perfecționate.⁴ Vila de pe moșia sa se afla lângă gară, „lângă o fântână pentru apă, sistem american”.⁵ Aici se găsea și „singura pinacotecă din Dobrogea”.⁶ Avea pământuri și în Mahometcea și Demircea.

Constantin Pariano, în fruntea proprietarilor, a făcut, pe 8 octombrie 1897, un *Apel către plugari și economii de vite din Dobrogea*, în care au militat pentru unire, au anunțat intenția de constituire a tuturor într-o societate, *Societatea Plugarilor și a Economilor de vite din Dobrogea*, cu un club și un jurnal.⁷

³ Petru Vulcan, *op. cit.*,

⁴ S. Confort, *Albumul dobrogean pe anul 1910*, partea I- Județul Constanța, p. 72-73

⁵ Ionescu, M.D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, partea I, Ed. Tipo Moldova, 1904, p. 442

⁶ Doina Păuleanu, *Constanța. Spectacolul modernității târzii 1878-1928*, vol. 1, Muzeul de Artă Constanța, 2005, p. 314

⁷ „Constanța”, V, nr. 226-227, 26 oct. 1897, p. 4, cf. Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind Dobrogea (1878-1947)*, vol. 1 (1878-1916), Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. 1999, p. 222-223, 286

¹ Ioan N. Roman, *Despre Constantin D. Pariano*, în „Dobrogea Jună”, XXVI, nr. 9, 16 ian. 1930, p. 1

² Petru Vulcan, *Albumul Dobrogei 1866-1877-1906*, Tipografia Regală, București; S. Confort, *Albumul dobrogean pe anul 1910*, partea I- Județul Constanța, p. 72-73



„Agrare”, al Intim clubului „Galatz” și președinte al Societății „Agrare”, membru în Consiliul Superior de Industrie și Comerț¹³

Pe plan politic, C. Pariano se înscrisese de timpuriu în Partidul Conservator, fiind unul dintre membrii fondatori ai Clubului Conservator de la București. „A făcut parte din opoziția unită pentru răsturnarea guvernului liberal de la 1888, a figurat în două rânduri în Parlament în calitate de deputat, de asemenea a fost în două rânduri Prefect al județului Vâlcea.”¹⁴

A fost renumit și pentru îmbunătățirea raselor de cai dobrogeni. Herghelia sa era foarte apreciată. La început de veac XX, Ion Ionescu Dobrogianu îl creiona astfel pe moșierul Constantin Pariano: un „crescător inteligent, a căutat în câțiva ani să desvolte statura iepelor din Dobrogea, prin încrucișarea celor mai bune, cu armăsar anglo-arab și pare-se a reușit”. Era un cunoscut proprietar al cailor ce concureau la curse. De altfel, acesta este cel care a introdus cursele de cai în Dobrogea.⁸

A introdus berbeci de rasa Charmois, recunoscuți pentru calitatea cărnii, și i-a împerecheat cu țișia neagră.⁹ Pe moșia sa creșteau cele mai bune specii de boi. În acest sens, declara: „Suntem datori să facem aici așezăminte agricole, în scopul mai cu seamă d-a îmbunătăți rasa cailor și a oilor, aceste două mari resurse speciale ale Dobrogei”.¹⁰

Pariano a făcut din ferma sa o fermă model, devenind unul dintre pionierii progresului agricol. Mai mult decât atât, aceasta a devenit obiect de studiu pentru „studenții anului V ai Școlii Superioare de Medicină Veterinară din București”.¹¹

Tot pe moșia de la Hasancea, acesta era proprietarul carierei „Cogălniceni”, de piatră și pietriș, folosite la construcția clădirilor din comună, pe care o exploata din 1895.¹²

Realizările pe plan profesional explică faptul că a fost membru al Comisiei Superioare de Agricultură, membru al Comisiei Zootehnice, al Societății

Și-a urmat cariera și în Constanța: a fost în două rânduri Președinte al Consiliului Județean din Constanța, de trei ori Prefect al orașului – Noiembrie 1900-Ianuarie 1901, Februarie-Iunie 1905, Decembrie 1910-Octombrie 1912 – și Senator al Partidului Conservator.¹⁵

Cu „bagajul” politic, a venit în Dobrogea într-o perioadă în care dobrogenii nu aveau drepturi politice, și se înregistrează în lupta pentru acordarea acestor drepturi, făcând parte din comisia constituită în acest sens, semnând și memoriul ce descria situația Dobrogei și a locuitorilor săi.¹⁶

Încă înainte cu ani de a se obține aceste drepturi, Constantin Pariano a jucat un rol important în fondarea Partidului Conservator Constanța. În noiembrie 1907, se constituie Comitetul dirigitor al Clubului Conservator din Constanța. Vechiul conservator și fostul prefect al județului Vâlcea a fost ales Președinte de Onoare. De altfel, odată cu creșterea speranțelor și intensificarea acțiunilor pentru acordarea de drepturi politice dobrogenilor, la 17 decembrie 1908, proprietari de pământuri și profesioniști se unesc în jurul lui C. Pariano și pun bazele Partidului Conservator din Constanța. Pe 31 mai 1909 are loc inaugurarea Clubului Conservator. În discursul său, C. Pariano susține necesitatea de a se constitui un partid conservator al Constanței. Partidul se va înființa, iar Pariano va fi Președintele său.¹⁷

¹³ Petru Vulcan, *op. cit.*

¹⁴ S. Confort, *op. cit.*, p. 72-73; Petru Vulcan, *op. cit.*

¹⁵ Pentru amănunte, vezi Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Dobrogea. Evoluția administrativă (1878-1913)*, Institutul European, Iași, 2014, passim

¹⁶ „Constanța”, IX, nr. 291, 14 mar. 1899, p. 1-2, cf. Stoica Lascu, *Mărturii de epocă...*, p. 264-265

¹⁷ Stoica Lascu, *Crearea și activitatea organizațiilor județene Constanța*, în „Comunicări de istorie a Dobrogei”, vol. 2, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1983, p. 161, 171, 173, 175; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 37

⁸ Doina Păuleanu, *op. cit.*, p. 232

⁹ Ionescu, M.D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, partea I, Ed. Tipo Moldova, 1904, p. 780, 785, 802

¹⁰ Cf. Doina Păuleanu, *Constanța – spectacolul modernității târzii 1878-1928*, vol. 1, ..., p. 85

¹¹ Apud Doina Păuleanu, *Constanța – spectacolul modernității târzii 1878-1928*, vol. 2, Muzeul de Artă Constanța, 2005, p. 300

¹² M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, partea I, Ed. Tipo Moldova, 1904, p. 824

Venirea la putere a conservatorilor, în Decembrie 1910, îl propulsează în funcția de Prefect al Constanței, fiind susținut de la „centru” de N. Filipescu, pe care-l va sprijini la rândul său, în 1915, în contextul împărțirii partidului în două. Poziția sa este în contradicție cu majoritatea colegilor săi, care-l susțineau pe Marghiloman, ceea ce duce, pentru o perioadă scurtă, la spargerea partidului constănțean, între tabăra pro-Filipescu a lui Pariano și cea pro-Marghiloman a lui Titus Cănanău. Conflictul se repercutează și asupra ziarului Partidului, ceea ce-l determină pe Pariano să scoată un alt periodic, săptămânalul „Conservatorul”, care va rezista o foarte scurtă perioadă. Totuși, pentru a păstra imaginea unui Partid unit – în jurul lui Marghiloman -, nou alesul Președinte, T. Cănanău, desființează funcția de Vicepreședinte, iar lui Pariano îi propune să fie Președinte de Onoare.¹⁸

În contextul Primului Război Mondial, C. Pariano militează pentru îndeplinirea idealului național, indiferent de apartenența politică. Acesta scria, în august 1916, în „Conservatorul”: *„Ați fost exemple de muncă și supunere. Dați acum exemple de patriotism. Sufletul fiecărui dobrogean să fie plin de dorința de a contribui cu cât mai mult poate la mărirea țării și la așezarea ei pe niște baze care să fie respectate și ajutate/ neamul românesc vă va binecuvânta, iar copiii voștri se vor mândri și se vor folosi de sacrificiile ce veți face”*.¹⁹

Ultima acțiune publică a conservatorilor constănțeni înainte de intrarea României în război marchează reunirea grupărilor conservatoare. Cu acest prilej, C. Pariano declara: *„Vrajbele care ne despărțiseră în două tabere neputincioase au fost firește o eclipsă pentru partid, dar mai cu seamă ele au înlesnit întronarea actualului sistem de împilări și jafuri proprii partidului liberal, fără putință pentru noi nici a le controla, nici a le împiedica”*.²⁰

În calitate de Primar, *„a desrobit iazurile pe care primarii le făcuseră în venituri comunale; a desființat sistemul arbitrar la care erau supuși locuitorii de a întreține în comptul lor o căruță de poștă în folosul funcționarilor comunali*.

A fost inițiatorul aducerii apei de Dunăre în Constanța, a înființării cartierului românesc din Constanța, a înființării băilor din << Mamaia >> și a insistat a se obține de la Ministerul Domeniilor 200

hectare gratis pământ pentru băi.”.²¹

Ridicarea unui monument regelui Carol I a mobilizat oamenii de vază ai Constanței. La ședința de constituire a Comitetului pentru ridicarea acestuia, din 23 noiembrie 1914, fostul Prefect al Constanței, C. Pariano, Președinte al Grupării Conservatoare Locale, motiva necesitatea unui astfel de monument și propunea ca din comitet să facă parte personalitățile prezente ale orașului și Prefecții și Primarii din județele Durostor, Caliacra și Tulcea. Era necesară prezența acestora și pentru mărirea fondului financiar necesar.²²

Constantin Pariano a publicat două volume dedicate dobrogenilor: *Dobrogea și Dobrogenii*, Tip. „Ovidiu”, Constanța, 1905, și *Din suferințele administrative ale dobrogenilor*, Institutul de Arte Grafice Albania, Constanța, f.a.

Ca politician, ca Președinte de partid, Constantin Pariano a avut și o importantă activitate publicistică. Astfel, îi întâlnim semnătura și în paginile periodicului „Constanța” în perioada 1894-1895. A fost unul dintre întemeietorii ziarului „Farul”, semnând și el, între ceilalți, articolul inaugural al periodicului. Publică și în „Dacia”²³.

Activitatea sa închinată Dobrogei și Țării a fost răsplătită prin Ordinul „Steaua României” în grad de Cavaler, „Coroana României” în grad de Comandor.²⁴

Încheiem articolul cu una dintre cele mai frumoase și mai drepte caracterizări - care se poate extinde, dincolo de latura politică și în contribuția deosebită pe care a adus-o în domeniul agriculturii și creșterii animalelor în Dobrogea -, făcută de Barbu Delavrancea: Constantin Pariano - *„aprigul luptător dobrogean”*.

Casa care astăzi adăpostește Muzeul „Ion Jalea” a fost construită de Constantin Pariano, în 1920, respectându-se stilul arhitectonic românesc. După moartea acestuia, în 1929, este închiriată consulatului englez, apoi naționalizată. Din 1968 adăpostește marea donație pe care sculptorul dobrogean Ion Jalea a făcut-o ca „expresie a sentimentelor de dragoste și grațitudine pentru ținutul natal”.²⁵

¹⁸ Dumitru Constantin Zamfir, Octavian Georgescu, *Presa dobrogeană 1878-1980. Bibliografie comentată și adnotată*, Biblioteca Județeană Constanța, 1985, p. 79-81, 102, 226

¹⁹ Apud Stoica Lascu, *op. cit.*, p. 185

²⁰ *Ibidem*, p.186

²¹ Doina Păuleanu, Constanța – spectacolul modernității târzii 1878-1928, vol. 1..., p. 318, 449; S. Confort, *op. cit.*, p. 72-73.

²² *Dobrogea în arhivele românești 1597-1989. Profesorului Stoica Lascu la 60 de ani*, Ed. Etnologică, Buc., 2013, p. 289-290, 293.

²³ Dumitru Constantin Zamfir, Octavian Georgescu, *op. cit.*, p. 154; Dumitru-Valentin Pătrașcu, *op. cit.*, p. 84, 365.

²⁴ Petru Vulcan, *op. cit.*; Doina Păuleanu, *Constanța – spectacolul modernității târzii 1878-1928*, vol. 2, p. 56-58

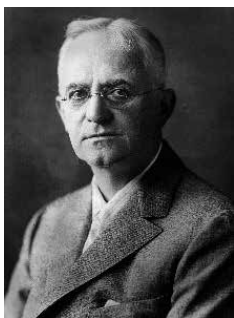
²⁵ Aurelia Lăpușan, Ștefan Lăpușan, Constanța, memoria orașului, Editura Muntenia, 1997, p.157.

„Mici developări” din istoria artei fotografice IV

■ Iulia PANĂ

“Progresul lumii depinde aproape în întregime de educație.” George Eastman

La o simplă căutare pe internet, numele lui George Eastman apare în zeci și zeci de site-uri și articole. George Eastman (1854 - 1932) s-a născut în orașelul Waterville, statul New York, din Confederația Statele Unite ale Americii. Se sinucide în 1932 din cauza unei boli foarte grele a coloanei vertebrale, care îi provoca dureri mari. În cei 78 de ani de viață, George Eastman s-a dovedit a fi unul dintre acei oameni născuți pentru a lăsa omenirii moșteniri ale inteligenței, ale căutărilor și descoperirilor pentru progres și știință. Lumea fotografică a fost „îmbogățită” cu inovațiile lui Eastman, un spirit artistic dublat în aceeași măsură de o minte riguroasă. Cercetările, căutărilor lui au determinat o linie ascendentă în lumea aparatelor de fotografiat, și mai ales a suporturilor. Pentru că George Eastman, cu o tenacitate și o acribie dovedită doar de genii, inventează în anul 1884 *suportul fotosensibil flexibil, pelicula de nitroceluloză*. Aceasta a făcut posibilă construcția de aparate de fotografiat mai mici, ușoare, portabile. Frații Lumière au folosit această descoperire pentru invenția lor, *cinematograful*, pelicula fiind elementul indispensabil.



George Eastman

Câteva detalii tehnice

Suportul fotosensibil este o panglică dintr-un material flexibil, omogen, elastic, rezistent, cu adaos de substanțe plastifiante și pe care se depune emulsia fotosensibilă. Din punct de vedere al compoziției, există 3 tipuri de compoziții: suport de *nitroceluloză* (folosit la începutul cinematografiei), suport de tip acetat de celuloză și suport de poliesteri.

Suportul de nitroceluloză era un material ușor inflamabil, cu o viteză de propagare a flăcării foarte mare. Arde și fără aer, degajând o masă de gaze

nocive. La 70°C începe să se descompună latent, între 120° C - 160° C se aprinde, după care apare fenomenul de autoaprindere bruscă. De remarcat este faptul că după o depozitare de peste 30 de ani, pelicula se descompune și se autoaprinde. Nu se mai utilizează.

Suportul de acetat de celuloză are calitatea de a nu fi inflamabil și are o durată mult mai mare de îmbătrânire. Însă și acesta, prin îmbătrânire sau proastă manipulare, devine scorțos și casant. Se utilizează din ce în ce mai puțin.

Suportul din poliesteri are calități superioare, fiind mult mai subțire, mult mai rezistent la acționări mecanice, mai ușor de întreținut și manipulat. Se utilizează pe scară largă.

Emulsia fotosensibilă este cel de-al doilea strat al peliculei. Este o masă de gelatină în care sunt dizolvate cristale de săruri fotosensibile de argint. Mărimea acestor cristale variază între fracțiuni de microni și câțiva microni și sunt așezate în mai multe straturi. Dimensiunea lor este direct proporțională cu sensibilitatea peliculei. În afară de gelatină și substanțe fotosensibile, în compoziția emulsiei se mai găsesc stabilizatori, care au rolul de a păstra imaginea latentă mult timp. Aceasta este structura peliculei alb / negru.

Stratul protector

Suportul și emulsia sunt protejate împotriva acționărilor mecanice, a mediului înconjurător care poate acționa asupra plastefianților, a structurii moleculare (contractare sau dilatare excesivă), de un strat de lac sau poliester. Această protecție se aplică pe ambele fețe ale peliculei.

Pentru a obține o imagine pe un material fotografic (imagine pozitivă, negativă sau reversibilă), acesta trebuie prelucrat chimic. Este un proces chimic complex care se poate realiza manual sau mecanic, constând prin spălarea materialului fotografic în diferite băi de substanțe. Prin aceasta se realizează developarea (sau apariția imaginii pe materialul fotografic), fixarea, spălarea de reziduurile rezultate din primele două operațiuni și uscarea materialului fotografic. În cazul obținerii de imagine negativă, se merge mai departe la operațiunea de copiere pentru a se realiza o imagine pozitivă pe un carton

sau peliculă cinematografică, de asemeni tot un material fotografic.



Aparatul fotografic

Aparatul fotografic este dispozitivul cu care se poate înregistra o imagine statică din mediul înconjurător, imaginea obținută numindu-se fotografie. Se compune dintr-o carcasă închisă, camera obscură propriu-zisă, pe care se află montate elementele principale ale aparatului fotografic.

Elementele principale ale aparatului fotografic sunt:

1. obiectivul, care este un ansamblu de lentile cu ajutorul cărora se obține o imagine reală fără aberație pe o placă fotografică, peliculă sau hârtie, toate cu o emulsie fotosensibilă. În interiorul aparatului fotografic se află :

2. culoarul peliculei (rama de fixare a plăcii), aflat într-un plan perpendicular pe axul optic,

3. fereastra de expunere,
4. materialul fotosensibil pe suportul său în funcție de tipul aparatului,
5. bobine debitoare sau receptoare în cazul peliculei fotosensibile,
6. diafragma variabilă sau irisul necesar modificării diametrului util al obiectivului,
7. sistemul de obturare, care face reglarea timpului de expunere,
8. sistemul de reglaj al aducerii imaginii în planul materialului fotografic (peliculă, placă fotografică sau hârtie fotografică).
9. sistemul de antrenare al peliculei după fiecare expunere și, totodată, de armare pentru a declanșa următoarea expunere,
10. sistemul de vizare.

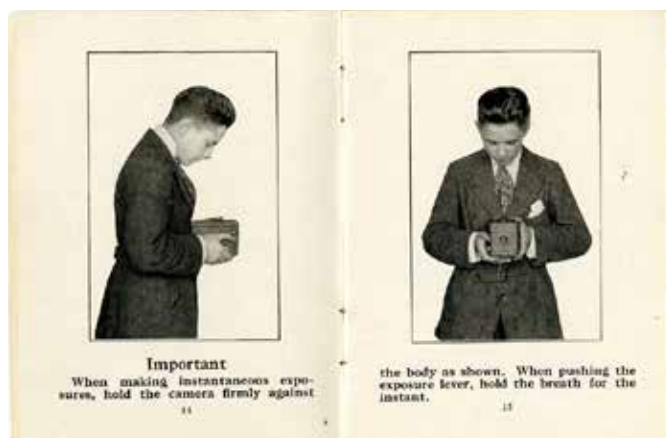


Aparat Eastman Brownie din 1900 *foto: Håkan Svensson*

Toate aceste informații sunt necesare pentru explicarea apariției primului aparat de fotografiat ușor de utilizat și la îndemna oricui.



Camera Kodak www.historia.ro



Astăzi, când era digitală este în plină ascensiune, sunt foarte mulți fotografi îndrăgostiți de fotografia pe film. Există o tendință în arta fotografică de a se lucra pe film și o modă în fotografia de artă de a utiliza filme cu termen de folosire expirat.

Dar să ne întoarcem la începuturi, când George Eastman crea un produs, neștiind ce influență majoră va avea în istoria fotografiei, a cinematografiei, a publicității.

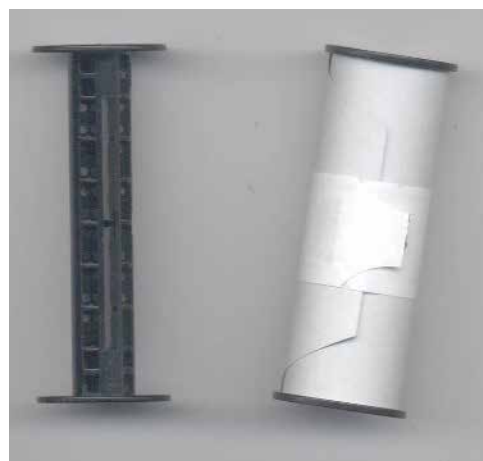


La 4 septembrie 1888, George Eastman patentează invenția sa, *aparatură de fotografiat cu roll film*. De menționat că *roll filmul* este o bucată de peliculă fotosensibilă de circa 1 m lungime, care este introdusă într-o *casetă metalică ermetic izolată*

de lumină, înfășurată pe o rolă, care în aparatul de fotografiat după *expunere* se rulează pe altă rolă de asemeni într-o *casetă ermetic izolată de lumină*, până la procesul chimic de dezvoltare. Prin noțiunea de *expunere* se înțelege fotografierea propriu zisă.



În 1888, George Eastman era deja un nume în lumea fotografilor, după ce el și mai apoi compania pe care a înființat-o în 1892, în orașul Rochester, statul New York, a încercat să găsească diverse soluții pentru a simplifica procesul de fotografiere. Este momentul în care își patentează invenția sa – aparatul de fotografiat cu roll film, un pas uriaș în dezvoltarea tehnicii fotografice, pentru că devine aparatul cel mai ușor de utilizat.



Roll film din 1901

Această perioadă în istoria omenirii a fost marcată de marii inventatori, dar și de spiritul întreprinzător și apariția marile companii. În 1880, George Eastman pune bazele unei companii care a făcut istorie în lumea fotografică și nu numai. Kodak a fost fondată de George Eastman cu 125 de dolari, companie producătoare de film fotografic. După opt ani, Kodak era marcă înregistrată și producea aparate de fotografiat și role de film, având deja o poziție dominantă pe piață. A avut o contribuție esențială la dezvoltarea filmului. Multe dintre peliculele de succes de la Hollywood au fost realizate cu ajutorul filmelor Kodak. Nu mai puțin de 80 de pelicule imprimate pe diferite tipuri de film Kodak au câștigat premiul Oscar. La rândul său, și compania fondată de Eastman a fost răsplătită cu nouă premii Oscar pentru excelența științifică și tehnică.

„Tu apeși pe buton, noi facem restul”; sloganul Companie Kodak este probabil cel mai vechi, dar cel mai recunoscut slogan publicitar creat vreodată. Timp de 130 de ani, acesta a rezistat pe piața fotografică, ținând pasul cu timpul și noile inovații în materie de tehnologie fotografică.



O istorie a companiei în date statistice arată cam așa :

1880 - George Eastman începe producția de plăci uscate pentru fotografie, într-un atelier închiriat din Rochester, New York.

1888 - Se naște numele „Kodak” și sloganul „You press the button, we do the rest”.

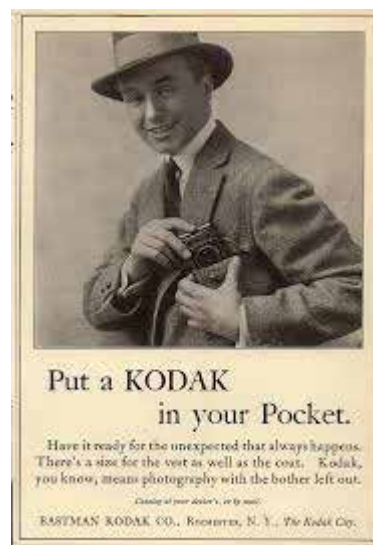
1889 - la naștere compania Eastman, prin preluarea activelor companiilor „Plăcuțe Uscate Eastman” și „Film Company”.

1892 - Numele companiei este schimbat în „Eastman Kodak Company” din New York

Un moment crucial în istoria fotografiei este anul 1900 și apariția pe piață a primei camere Brownie, ce se vinde la prețul de un dolar și care necesită film la prețul de 15 cenți.



George Estaman a reușit să transforme un proces greoi și complicat în unul accesibil pentru aproape toată lumea. Simplificarea procesului de fotografiere, reducerea greutății aparatului, precum și invențiile ulterioare, au contribuit la succesul înregistrat de Kodak, în 1896 reușind să vândă în jur de 100.000 de camere de fotografiat.



1929 - Compania introduce primul său film foto.

1935 - Apare filmul foto Kodachrome.

1962 - Vânzările companiei americane depășesc un miliard dolari, pentru prima dată. Kodak numără 75.000 de angajați.

1963 - Kodak introduce camerele Instamatic, la un preț mic și ușor de folosit (până în 1970 s-au vândut peste 50 de milioane de modele)

1975 - Kodak inventează primul aparat de fotografiat digital din lume. Aparatul, de mărimea unui prăjitor de pâine, captura imagini alb-negru, la o rezoluție de 10.000 de pixeli.



Steven Sasson, inginerul care a inventat primul prototip de camera digitală din lume Eastman Kodak

În spatele succesului unei mărci imposibil de asimilat cu orice altceva, se ascunde povestea pasiunii unui singur om, George Eastman .

Aducerea imaginii mai aproape publicului larg, cât și un lung șir de invenții au menținut compania în topul celor mai buni furnizori de soluții pentru imprimarea diverselor tipuri de imagini.

Tehnologia lui Eastman era accesibilă oricui, într-o gamă variabilă. Implicarea în proiecte medicale (suportul pentru razele X - 1914), peliculele folosite în industria cinematografică (atât cele pe bază de nitrat cât și cele pe bază de acetat), dar și instrumentele de mare sensibilitate folosite de NASA în proiectul de fotografiere și cartografiere a suprafeței lunare (anii '60) sau inventarea camerei foto digitale (1975) au contribuit la promovarea companiei lui.

Kodak ramane în istorie ca una dintre cele mai inovatoare companii din domeniul foto, iar reclamele Kodak au fost cele care au impulsivat vânzarile prin promovarea unor aparate de fotografiat care puteau fi utilizate de oameni simpli, nespecialiști.



Note de curs artă fotografică

Urmarea în numărul viitor

Surse : <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4702508>

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=222434>

www.historia.com

<http://shanelavalette.tumblr.com/post/94114583439/the-first-digital-camera-and-how-kodak-learned-to>

<http://www.web4homes.com/cameras/kodak-early.htm>

Identitatea românească dincolo de granițe. Relații de prietenie și interculturalitate între Serbia și România

■ Lect.univ.dr. Mariana TOCIA

Participanții Congresului Internațional de Istorie a Presei s-au reunit, pentru a doua parte a manifestării științifice, la Zdrenianin, în data de 16 aprilie, în Banatul sârbesc. Prima parte a Congresului a avut loc la Timișoara, manifestare organizată de Asociația Română de Istorie a Presei, în colaborare cu Academia Română – filiala Timișoara, Institutul de studii banatice „Titu Maiorescu”, Societatea enciclopedică a Banatului, Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, Serbia. Tema Congresului a fost „Tradiții ale presei științifice”. În Serbia, cea de-a doua parte a prezentărilor științifice a fost moderată de directorul Bibliotecii Academiei Române - Filiala Timișoara, conf. univ. dr. Ioan David, care a adresat un cuvânt de mulțumire celor prezenți în Sala Barocă a Primăriei din Zdrenianin. S-a discutat despre protocolul de colaborare științifică și culturală dintre românii din cele două țări, organizarea simpozioanelor științifice, „Presa și literatura în Banat” și „Literatura în Banat”. De asemenea, se lucrează la al II-lea volum din *Enciclopedia Banatului* și la revista de etnografie și folclor, *Tradiția*.

Din partea Primăriei din Zdrenian, mesajul către oaspeți a fost unul cald, de bucurie și colaborare prietenească cu comunitatea românească, amintindu-se de proiectul de 30 de milioane de euro pentru refacerea infrastructurii și pentru întraajutorarea comunităților. În data de 19 aprilie, se organizează expoziția „Mica cale ferată bănățeană”, între cele două părți ale aceluiași Banat: Banatul sârbesc și Banatul românesc.

Președintele Minorităților Române din Serbia (CNMNRS), Daniel Petrovici, a declarat că „minoritatea din Serbia este din ce în ce mai mică, dar avem intelectuali puternici cu care să ne mândrim” și că s-a luptat împreună cu Costa Roșu, directorul onorific al Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, să deschidă Institutul Cultural din Zdrenianin pentru „a arăta că identitatea înseamnă și instituționalizarea cercetărilor științifice, colaborarea cu Academia Română, Croată, a Serbiei, nu numai prin dans și muzică”. Totodată, D. Petrovici a amintit despre realizarea mai multor proiecte între cele două

comunități, printre care Complexul Etnografic, filială a românilor din Voivodina, proiect aproape finalizat.

Directorul Institutului de Cultură din Zdrenianin, Todor Ursu, s-a arătat onorat de faptul că a văzut cele două comunități unite și în cadrul Congresului de Istorie a Presei din Timișoara, dar și la Zdrenianin. În fața celor prezenți în Sala Barocă, Todor Ursu a dirijat Corul Românesc Mixt de Arte și a încântat participanții cu muzică populară românească autentică, dar și cu portul popular al interpreților. Cu glasuri divine și pline de emoție, tinerii au cântat mai multe piese din folclor, printre care *Mociriță cu trifoi*.

Directorul onorific al Institutului de Cultură din Voivodina, membru de onoare al Academiei Române, Costa Roșu, a vorbit despre rolul și obiectivele Institutului de Cultură, înființat în anul 2008, fondat la inițiativa CNMNRS. Obiectivele culturale și științifice sunt cercetarea culturală a identității românești, promovarea spiritualității, conservarea limbii românești, păstrarea tradițiilor, promovarea cunoașterii reciproce, concentrarea





solidarității românești prin toate forțele intelectuale: cercetători, academicieni, fețe bisericești, ziariști, analiști. Guvernul și Parlamentul din Voivodina sprijină toate demersurile culturale ale Institutului, dar un ajutor considerabil vine și din România. Timp de 8 ani, la Institutul Cultural, s-au născut 6 publicații și 50 de cărți. În Croația, s-a finalizat un studiu de teren, istoric, social și lingvistic, pe urmele vlahilor.

Costa Roșu a susținut conferința despre *Presa scrisă la românii din Voivodina*. Costa Roșu lucrează de 42 de ani la ziarul *Libertatea*, cea mai reprezentativă și longevivă publicație, care continuă din 1945 până astăzi. Conform cercetării lui Costa Roșu, după 1900, au apărut ziare politice, literare, de educație și învățământ: *Educatorul*

(apare la Moravița, Reșița, Lugoj), *Buletinul Timișan* (1918, apare la Viena), *Drapelul*, *Progresul* (1919), *Meseriașul*, *Familia* (1910), *Steaua* (revistă lunară de literatură, 1901-1902), *Convorbiri Pedagogice*, *Nădejdea* (săptămânal la care au colaborat scriitori români, apare în 1944), *Lumina*, *Democratul*, *Ziarul nostru*, *Foaia poporului român*, *Biruința*, *Bucuria pionierilor*, *Femeia nouă*, *Revista satului*, revista *Piramida*. În perioada interbelică, apar 28 de publicații în limba română. După susținerea conferinței, Costa Roșu a fost numit președintele Filialei ARIP din Serbia.

La finalul Conferinței, participanții Congresului s-au reunit la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, unde s-a înmănat o valoroasă donație de carte din partea Centrului Cultural Județean „Teodor Burada” din Constanța, dar și din partea cercetătorilor români din Basarabia. De asemenea, au fost expuse fotografii cu sate de români din Voivodina, biserici românești din Banatul sârbesc, urme ale vlahilor în zona Adriaticii, cărți și publicații din Banatul sârbesc. Grupul de cercetători în istoria presei a fost invitat la Complexul Etnografic al Fundației Române de Etnografie și Folclor din Voivodina „Casa Bănățeană” din Torac. Muzeul odihnește ani de cultură și spiritualitate românească, urme din istoria românilor reflectată în costumele populare, fotografii vechi ca semn document, mobilier popular, obiecte de artizanat, vase ceramice, țesături tradiționale, război de țesut, dar și două icoane creștine. În curtea muzeului, scăldată de soarele primăvăratic, se înalță o biserică mică, din lemn, cu arhitectură românească, ce pare vie, căci poartă în ea tot trecutul spiritualității noastre.



foto: Oana CIUPITU



ІНВІСІБІ

ДОМНУЛІ

